

STADSARCHEOLOGIE GENT

Gent, Coupure Rechts

19 januari 2021

Archeologienota

Projectcode 2021A264

DEEL 2 – VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

Colofon

Stad Gent

Departement Stedelijke Ontwikkeling – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg – Team Stadsarcheologie

Publicatiedatum

19 januari 2021

Contact

Geert Vermeiren

Geert.Vermeiren@stad.gent

Tel. 09/2665781

<https://stad.gent/nl/cultuur-sport-vrije-tijd/cultuur/stadsarcheologie>

Postadres

Stad Gent – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg

Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent

Bezoekadres

Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge

Tel. 09 266 57 90

Inhoud

1. Colofon	5
2. Samenvatting	6
3. Beschrijvend deel	9
3.1. Administratieve gegevens / technische fiche	9
3.2. Juridische context	9
3.3. Onderzoekskader	10
3.4. Ruimtelijke situering	10
3.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	15
3.6. Archeologisch potentieel	16
3.6.1. Methode en onderzoeksvragen	16
3.6.2. Fysisch geografische situatie	16
3.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen	17
3.6.4. Archeologische indicatoren	17
3.6.5. Verstoringshistoriek	18
4. Assessmentrapport bureauonderzoek	19
4.1. Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	19
4.1.1. Geologie	19
4.1.2. Bodemtypes, -erosie en -gebruik	25
4.1.3. Topografie en hydrografie	27
4.2. Gekende archeologische waarden	29
4.2.1. Historisch onderzoek	29
4.2.1.1. Stadsontwikkeling	29
4.2.1.2. Coupure	29
4.2.1.3. Bruggen	30
4.2.1.4. Omgeving	31
4.2.2. Cartografische gegevens	32
4.2.3. Beschrijving van de gekende archeologische waarden	41
4.2.4. Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader	44
4.3. Interpretatie onderzochte gebieden	45
4.4. Verwachting t.o.v. archeologisch erfgoed	46
5. Relevante bibliografie	47

1. Colofon

Titel: Gent, Coupure Rechts

Auteurs: Geert Vermeiren

Projectnummer: 2021A264

Opdrachtgever: Stad Gent

Projectleiding: Stadsarcheologie Gent

Erkend archeoloog: Geert Vermeiren, OE/ERK/Archeoloog/2015/00011

Datum: januari-februari 2021

Wettelijk depotnummer: D/2021/0341/9

Stad Gent – De Zwarte Doos – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg

Dulle-Grietlaan 12

9050 Gentbrugge

09/2665790

dienst.archeologie.monumenten@stad.gent

2. Samenvatting

Voor de opmaak van een aanvraag tot omgevingsvergunning voor de integrale heraanleg van de Coupure Rechts (tussen Rozemarijnbrug en Contributiebrug) te Gent, dient een archeologienota opgemaakt te worden.

Dit project omvat de integrale heraanleg van Coupure Rechts, van Papegaaistraat tot Contributiestraat, en een klein deel van de Contributiestraat (± 40 m) in functie van de vernieuwing van de tramsporen en de aansluiting van de riolering.

Tussen het kanaal Coupure en de bomenrij wordt een zwevend fiets/wandelpad aangelegd dat voor de veiligheid met een haag wordt afgescheiden van het talud. De zone tussen de bomen wordt optimaal heropgewaardeerd als groenzone. Alle parkeerplaatsen worden er gebannen. De rijbaan met trambedding zal iets breder worden en de naastliggende parkeer- en voetpadzone wordt als één aansluitend geheel zo goed als gelijkgronds uitgevoerd. Met deze integrale vernieuwing zullen ook de gevaarlijke punten aangepakt worden zoals het kruispunt met de Theresianenstraat.

De site ligt in een beschermd stads- en dorpsgezicht (beschermingsbesluit van 30/7/1981). Sinds 2013 werd de zone ook opgenomen als beschermd monument. Deze bescherming is inclusief de bomenrijen van platanen en linden. Daarom dient alles in het werk gesteld te worden om de bomen te bewaren en betere groeicondities te geven. Bij de heraanleg van de Coupure Rechts zal de uitvoering van de nieuwe trambedding en riolering onvermijdelijk wortelverlies van de bomen tot gevolg hebben. Er dient bijkomende doorwortelbare ruimte te worden gecreëerd zodat enerzijds de levensverwachting van de bomen verhoogt en anderzijds de problemen met wortelopdruk worden teniet gedaan. Daarom wordt het langsparkeren tussen de bomen onmogelijk gemaakt o.a. door het aanbrengen van een extra hoge boordsteen tussen de rijweg en de beschermde bomen. Het fietspad wordt ontworpen als een zelfdragende zwevende constructie op micropalen en tussen de bomen moeten bijkomende groeiplaatsverbeteringswerken worden uitgevoerd.

Volgende onderzoeksvragen en antwoorden werden gegenereerd tijdens het assessment:

- > Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

Het projectgebied van de Coupure Rechts bevindt zich binnen de 14de-eeuwse en latere stadsomwallingen. Uit het historisch kaartmateriaal blijkt dat deze zone steeds een open gebied was, voornamelijk een meersengebied met enkele zandige opduikingen waarop windmolens gesitueerd waren. Op het noordelijke uiteinde van de Coupure situeert zich een deel van de voormalige stadsomwalling. In de directe omgeving is de archeologische kennis eerder beperkt en zijn er geen aanwijzingen van een archeologische site op het tracé. De ontwikkeling van deze zone vond voornamelijk plaats in de periode na het graven van de Coupure in de 18de eeuw.

- > Zijn er gegevens gekend over de eventuele verstoring van de bodem?

Het projectgebied is op heden een in hoofdzaak bestaande kasseistraat voorzien van een trambedding. De aanleg van de straat heeft reeds voor een verstoring van het bodemarchief gezorgd, alsook de nutsleidingen in het voetpad. In de straat met overgang naar de parkeerzone bevindt zich de huidige riolering waarvan de aanleg het bodemarchief minimum tot op een diepte van 3 tot 4 m verstoord heeft.

> Wat is de impact van de geplande werken?

De werken omvatten de heraanleg van het fietspad. Hiervoor zal gebruik gemaakt worden van prefabplaten, uitgevoerd op micropalen. Hierbij zijn geen graafwerken voor de wegkoffer nodig.

Het bestaande wegdek, met de daarin aanwezige tramsporen wordt integraal vernieuwd. Hierbij wordt voorzien in een nieuwe rijweg met tramsporen met een totale opbouw van 0,80 m. Het geheel wordt uitgevoerd in gewassen beton. De parkeerstroken worden eveneens heraangelegd en hebben een opbouw van 0,35 m en de voetpaden hebben een opbouw van 0,22 m.

De groenzone met platanen wordt integraal behouden.

In het volledige projectgebied wordt de huidige riolering vervangen door een nieuwe. Hiervoor wordt de bestaande, die zich bevindt ter hoogte van de parkeerstrook, opgebroken. Deze riool bevindt zich op een diepte van ca. 3 tot 4 m. De nieuwe riool komt centraal in het wegdek te liggen eveneens op een diepte van 3 tot 4 m. De uitgraving kent een breedte van 2 tot 2,50 m.

De geplande werken zullen dus voor een groot deel uitgevoerd worden binnen reeds (deels) geroerde grond. Hoewel de nieuwe riolering deels aangelegd wordt in een nieuw tracé is de verwachting op archeologisch vlak hier nihil.

Enkel ter hoogte van de Contributiestraat/ Waldamkaai, op het noordelijke uiteinde van de Coupure Rechts vindt de verstoring mogelijk plaats in potentieel belangrijk archeologisch gebied. Hierbij kunnen sporen aangesneden worden van de vroegere bruggenhoofden en de stadsomwalling in zijn verschillende fases. In welke mate de bodem reeds geroerd is door de afbraakwerken van de vestingen is niet te bepalen op basis van het bureauonderzoek.

> Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

Op basis van het gevoerde bureauonderzoek is het duidelijk dat het noordelijke deel van projectgebied zich ter hoogte van de vroegere stadsomwalling bevindt. Meer specifiek op de locatie van de voormalige walmuur en toren. Deze constructies maakten deel uit van de 14de-eeuwse omwalling en de latere calvinistische aanpassingen in de 16de eeuw. De mate waarin hiervan eventuele resten bewaard zijn, is op basis van het bureauonderzoek niet te bepalen (zie hierboven). Wel is duidelijk dat het merendeel van de ingrepen van de geplande werken zal worden uitgevoerd in geroerde grond.

> Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

Op basis van het historisch kaartmateriaal kunnen we besluiten dat er enkel in het noorden van het projectgebied ter hoogte van de 14de- tot 16de-eeuwse stadsomwalling enig archeologisch potentieel situeert. Het merendeel van de geplande werken beperkt zich enerzijds tot reeds geroerde bodem, anderzijds in gebied waar geen archeologische relictten verwacht wordt. De zone waar zich potentieel nog archeologische resten kunnen bevinden, beperkt zich tot het kruispunt Octrooistraat-Coupure Rechts-Waldamkaai. In welke mate deze archeologische resten nog zichtbaar zullen zijn en hoe diep deze zich onder het straatniveau bevinden kan aan de hand van het bureauonderzoek niet bepaald worden.

Het uitvoeren van een vooronderzoek ter hoogte van het projectgebied wordt weinig zinvol geacht. Naast de maatschappelijke onwenselijkheid om een straat die in gebruik is twee maal te moeten uitgraven en terug opvullen in functie van een vooronderzoek en de effectieve werken; zou een nuttig vooronderzoek in de potentieel bewaarde zone reeds het onderzoeken van deze volledige oppervlakte betekenen. Het archeologisch kennispotentieel is op basis van het bureauonderzoek voldoende duidelijk, alsook zijn de te nemen maatregelen voor de aanpak van

een opgraving duidelijk. Gezien de kans dat het terrein alsnog verstoord is of de archeologische resten zich te diep onder het straatniveau bevinden, in combinatie met de archeologische verwachting die zich specifiek richt op de elementen van de omwalling en het eventuele bruggenhoofd, zullen beperkte registraties voldoende zijn om het nog aanwezige kennispotentieel te verwezenlijken. Vanuit deze wetenschap stelt Stadsarcheologie Gent een werfbegeleiding voor.

3. Beschrijvend deel

3.1. Administratieve gegevens / technische fiche

Projectcode	2021A264
Locatie	Oost-Vlaanderen, Gent, Coupure Rechts
Kadaster/Afdeling/Sectie/ Percelen	Afdeling 15, Sectie F, openbaar domein
Kadasterplan	Zie figuur 2
Topografische kaart	Zie figuur 4
Bounding Box	(103719,194243); (103871,194243); (103719,193614); (103871,193614)
Onderdeel Archeologische zone	Nee
Onderdeel GGA	Nee
Grootte percelen:	10 688 m ²
Grootte projectgebied	10 688 m ²
Reden van de ingreep:	Integrale heraanleg Coupure Rechts
Betrokken actoren en specialisten	Peter Steurbaut (historisch kaartmateriaal)

3.2. Juridische context

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande vraag tot omgevingsvergunning, van een publiekrechtelijke aanvrager, voor werken BINNEN de Gentse vastgestelde archeologische zone. Volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' ligt het project in een zone voor woongebieden. Het betreft hier dus een zone waarbij de totale oppervlakte van de percelen 300 m² of meer beslaat en de ingreep minimaal 100 m².

De oppervlakte van het totale plangebied in kwestie bedraagt 10 688 m².

De voorziene ingreep beslaat eveneens 10 688 m², vandaar is men verplicht een archeologienota waarvan akte is genomen, toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

3.3. Onderzoekskader

Aanleiding van dit bureauonderzoek vormt de geplande omgevingsvergunning voor de totale heraanleg van het noordwestelijk deel van de Coupure Rechts, inclusief rioleringswerken, fietspaden, voetpaden, parkeerstroken en rijweg. Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte is genomen en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid. Finaal formuleert het archeologische vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Het projectgebied wordt gekenmerkt door zijn ligging in het westen van Gent. Het gaat om een zone met een voornamelijk dense bebouwing langsheen het gegraven kanaal 'de Coupure' die de Leie met de Brugse Vaart verbindt.

3.4. Ruimtelijke situering

De projectzone Coupure Rechts (kad. afdeling 15, sectie F, openbaar domein) situeert zich in het westen van het historische centrum van Gent. Vandaag de dag is de Coupure Rechts de noordelijke en oostelijke weg met bewoning langsheen het gegraven kanaal tussen Leie en Brugse Vaart. Het traject heeft een vrij residentieel karakter met mooi bewaarde huizen, appartementsgebouwen en enkele schoolcomplexen (zie verder).

Het geheel loopt vanaf de Leie-Lindelei, ter hoogte van de Sint-Agnetebrug, langsheen de Hospitaalbrug, de Iepenstraat en Iepensteeg, de Lieve de Winnestraat, de Brioolstraat, Twaalfkameren, tot de Papegaaistraat en de Rozemarijnbrug. Van hieruit gaat het traject verder in noordwestelijke richting via de Theresianenstraat, de Rasphuisstraat, de Akkerstraat, tot aan de Contributiestraat/Contributiebrug en de Waldamkaai. De lengte van het projectgebied zorgt ervoor dat quasi een kwart van het historische Gent afgelijnd wordt door dit traject.

Het projectgebied omvat circa de helft van de Coupure Rechts en loopt van de Rozemarijnbrug tot aan de Octrooibrug/Waldamkaai. Dit lijntraject kenmerkt zich in eerste instantie door zijn ligging langsheen dit gegraven kanaal. De prominent aanwezige bomenrij bestaande uit platanen is een blikvanger. Tussen de bomen situeren zich een fiets/wandelpad alsook parkeerplaatsen. Aansluitend bevindt er zich op het traject tussen de Rozemarijnbrug en de Octrooibrug eveneens een tramlijn in het straattracé.

De Coupure is een gegraven waterloop uit 1751-1753. Door dit kanaal werd de Leie verbonden met de Brugse Vaart (gegraven in 1624). De gebieden langsheen de Coupure behielden lange tijd hun open karakter. Vooral vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vormde de Coupure een aantrekkelijke plek om te vertoeven net omwille van dit landelijke karakter. Aan beide zijden situeerde zich in hoofdzaak groente- en bloemenkwekerijen, alsook enkele molens.

Bij het graven van de Coupure werden vier houten bruggen voorzien om de verbinding met de wijk Ekkerghem te verzekeren, namelijk van noord naar zuid de Contributiebrug, de Rasphuisbrug, de Rozemarijnbrug en de Sint-Agnetabrug. De Hospitaalbrug werd later toegevoegd aan het noordeinde van de Sint-Agnetasluiskom.

Vanaf het begin van de 19de eeuw werden heel wat herenhuizen langsheen de Coupure opgetrokken voor de hoge burgerij. Op relatief korte tijd ontstonden naast de reeds bestaande complexen typische gevelwanden samengesteld uit 19de-eeuwse heren- en burgerhuizen.

In de gevelrij langsheen de Coupure Rechts is de voormalige veeartsenijschool één van de beeldbepalende elementen. Dit domein van circa 2,5 hectare strekt zich uit tussen Coupure Rechts, de Theresianenstraat, de Wispelbergstraat en het Casinoplein. Ook ter hoogte van het meest noordelijke punt van het projectgebied op de kruising Octrooistraat/Waldamkaai vinden we een in het oog springende constructie, het voormalig warenhuis en appartementsgebouw Home Standing - 1000-Vuren.

De totale som van de percelen waarop de omgevingsvergunning van toepassing is, bedraagt 10 688 m² en is volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' gelegen in 'woongebied'.

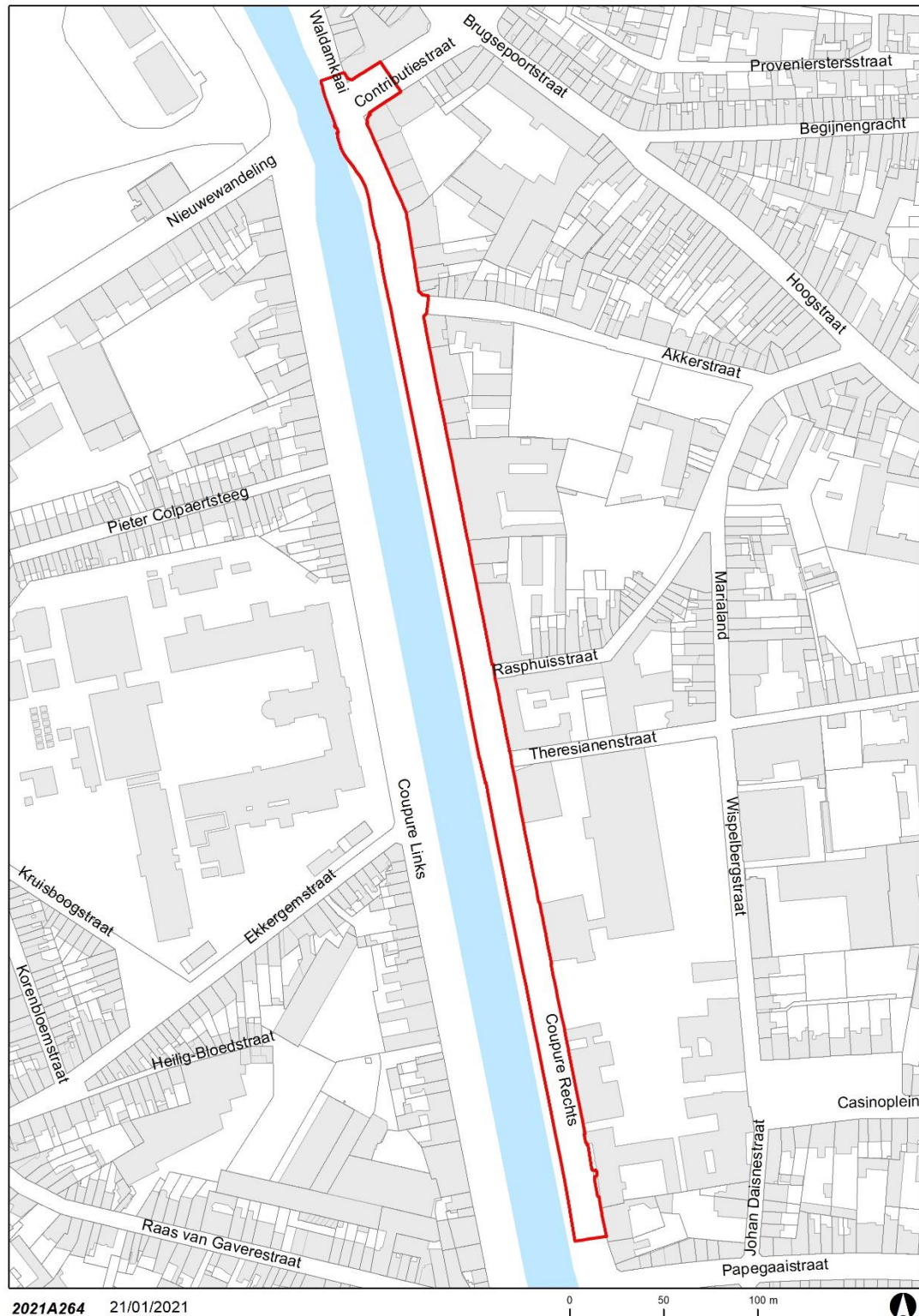

2021A264 21/01/2021

0 50 100 m

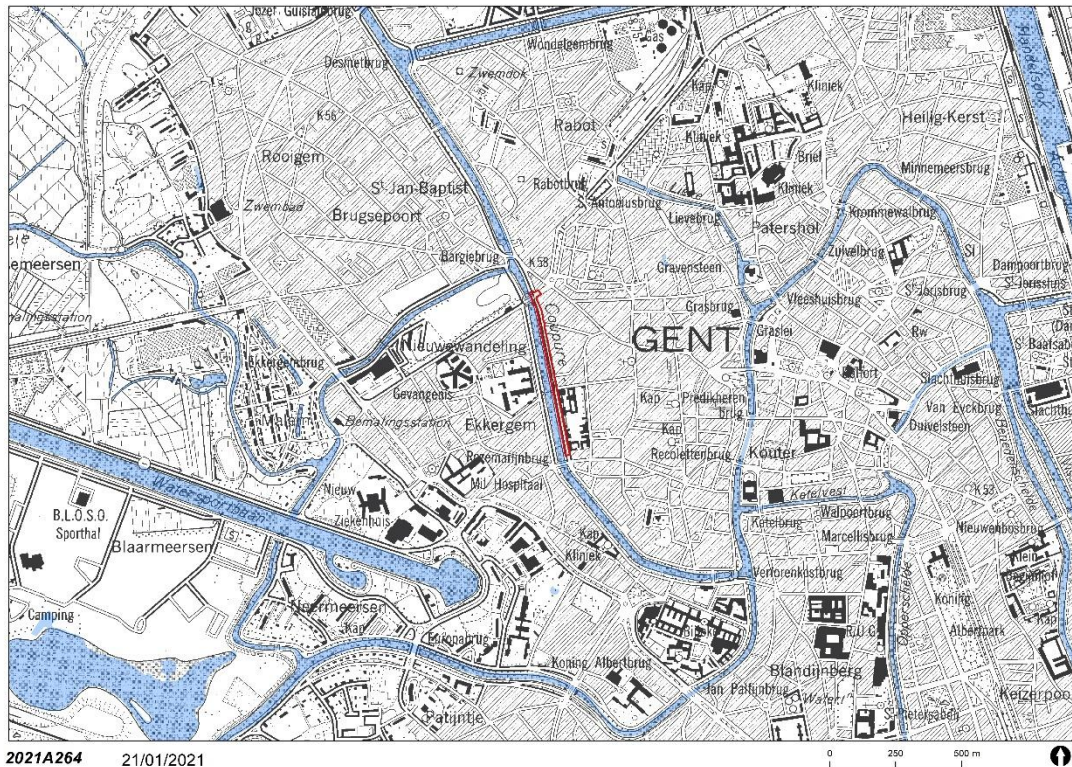
Figuur 1: Situering projectzone op de orthofoto van 2018 (Eurosense Belfotop & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 2: Situering projectgebied op het hedendaags kadaster (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 3: Situering projectgebied op de GRB basiskaart (AGIV GRB Basiskaart & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Figuur 4: Situering projectgebied op de Topografische kaart 1981 (NGI en AGIV)

3.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

Het wegen- en rioleringsontwerp omvat de volledige heraanleg van de Coupure Rechts vanaf de Rozemarijnbrug tot aan de Octrooibrug/Waldamkaai. Dit traject kenmerkt zich door onder andere het gegraven kanaal en de aanwezigheid van een imposante bomenrij. Het geheel wordt verder gekenmerkt door een dichte bebouwing, alsook de aanwezigheid van de tramlijn.

Gedetailleerde beschrijving van de uit te voeren werken:

- Het gemengd fiets/wandelpad wordt voorzien tussen het kanaal Coupure en de beschermde bomenrij en is 2 m breed. Om de druk op de boomwortels te verhinderen wordt het zwevend uitgevoerd: een prefabbetonplaat in uitgewassen beton, die steunt op micropalen. De palen bevinden zich telkens te midden van 2 opeenvolgende bomen. Door de zwevende constructie komt het rijvlak een twintigtal cm hoger te liggen dan het huidige fietspad.
- De groenzone krijgt zijn maximaal mogelijke breedte, tussen de 3,30 en 3 m. Het parkeren wordt in de nieuwe aanleg onmogelijk gemaakt door de plaatsing van een hoge boordsteen met 15 cm opstand.
- De rijbaan met trambedding wordt voorzien in uitgewassen beton en heeft een wegbreedte van 5,65 m en een opbouw van 0,80 m.
- De parkeerstroken zijn 2 m breed en kennen een opbouw van 0,35 m. Ze worden aangelegd in vlakke kasseien in hetzelfde formaat als de huidige. De voetpaden ernaast zijn in

hetzelfde materiaal en minstens 1,50 m breed. Voetpad en parkeerstrook worden op die manier één geheel.

- In het volledige projectgebied wordt de huidige riolering vervangen door een nieuwe. Hiervoor wordt de bestaande, die zich bevindt ter hoogte van de parkeerstrook, opgebroken. Deze riool bevindt zich op een diepte van ca. 3 tot 4 m. De nieuwe riool komt centraal in het wegdek te liggen eveneens op een diepte van 3 tot 4 m. De uitgraving kent een breedte van 2 tot 2,50 m.

Plannen bestaande toestand, ontwerpplannen en dwarsdoorsneden (Stad Gent)

3.6. Archeologisch potentieel

3.6.1. Methode en onderzoeksvragen

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

Hierbij werden een aantal onderzoeksvragen opgesteld betreffende de projectlocatie:

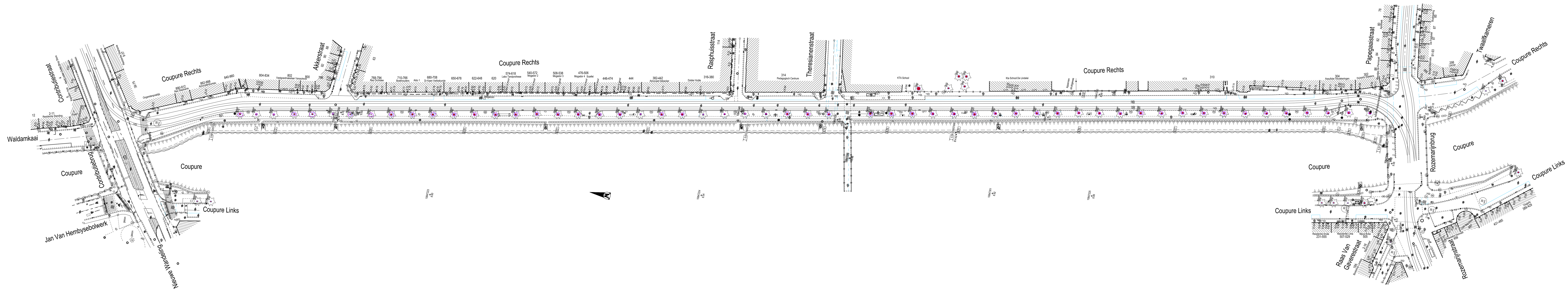
- > Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- > Zijn er gegevens gekend over de eventuele verstoring van de bodem?
- > Wat is de impact van de geplande werken?
- > Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- > Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

3.6.2. Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Het projectgebied Coupure Rechts wordt gekenmerkt door een hoge densiteit aan bebouwing in een oorspronkelijk landelijk gebied. Hierdoor heeft het bureauonderzoek zich toegespitst op de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Daarvoor werd bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens en bronnen. Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie.

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

VERKLARING BESTAANDE TOESTAND	
GEBOUWEN EN CONSTRUCTIES gebouw met huisnummer gebouw constructie / bouwsetel gebouw lufte, court hoogteplan (huurpoot, gangenpoot, kelderplan) kelderlaam, monument, piler HOOGTELIJNEN, WATERLOPEN, GRACHTEN ... as van de waterloop of gracht rand van de waterloop of gracht waterlijn onderkant talud / bodem waterloop of gracht bovenkant talud TOPOGRAFISCHE MERKPALLEN altimetrisch en planimetrisch referentiepunt verdingingspunt FvM in FvP2 merkpale (staatsgrens, privaat) AFSLUITINGEN afsluiting algemeen afsluiting in betonpilen afsluiting haag met draadgaas afsluiting haag met draadgaas afsluiting in prikkeldraad afsluiting in hout afsluiting in betleen afsluiting in yzer (hekwerk) poort scharnierpunt, dubbele en enkele waaigal muur hoog muur laag haag MERKPAPPEN KASTEN L.O.N. PALEN paal (verankering, verrijting, telefoon) paal (verankering, rijkpaal, dries) lichteput, verrijting verrijting markpal, lichteput lichteput opbouw met markpal (verankering, verrijting, pomptoren) rubidial (gas detectie, alcohol-detectie, telefoon, dries) straatkabel (water, gas, electrisch, telefoon, dries) oekel brandpaal, bovengronds brandpaal regeneput, straatput (wegvoeging) straatkabel (verrijting) 	WEGENIS rand verharding hardheid as weg rand verharding hardheid rand overvalde weg trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir trottoir

sent: vernieuwt DEPARTEMENT RUIMTELIJKE PLANNING
MOBILITEIT EN OPENBAAR DOMEIN
Dienst Wegen, Bruggen en Waterlopen

Uitvoeren van wegen- en rioleringswerken in de Coupure Rechts te Gent

ONTWERP

STAANDE TOESTAND

SCHAAL: 1/50

Studiebureau

Studiebureau
 ARCADIS | *Design & Consultancy
for natural and
built assets*

Maaatschappelijke zetel
ARCADIS België NV
Koningstraat 80
1000 Brussel
Algemeend bestuurder
Knut Peperstraete

Coördinerende vestiging
ARCADIS België NV
Gaston Crommenlaan 8, bus 107
9050 Gent
Tel. +32 (0)2 505 75 00
Fax +32 (0)2 505 75 01

info@arcadisbelgium.be - www.arcadis.com

In summarizing re-

Dr. D. DE BAETS

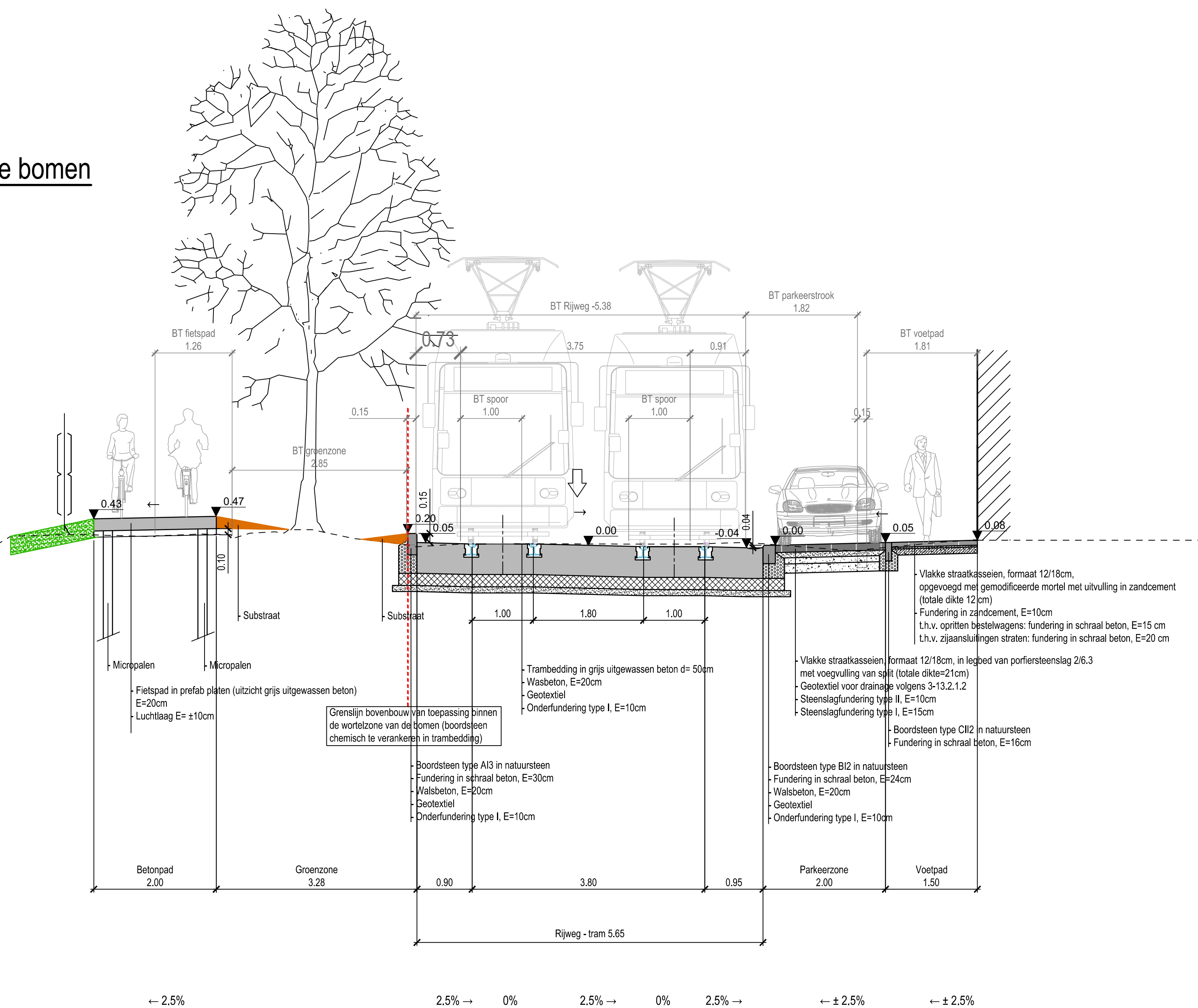
DOOR HET COLLEGE IN ZITTEND VAN DE SCHEREN VAN ORENDE

PROJECTNUM

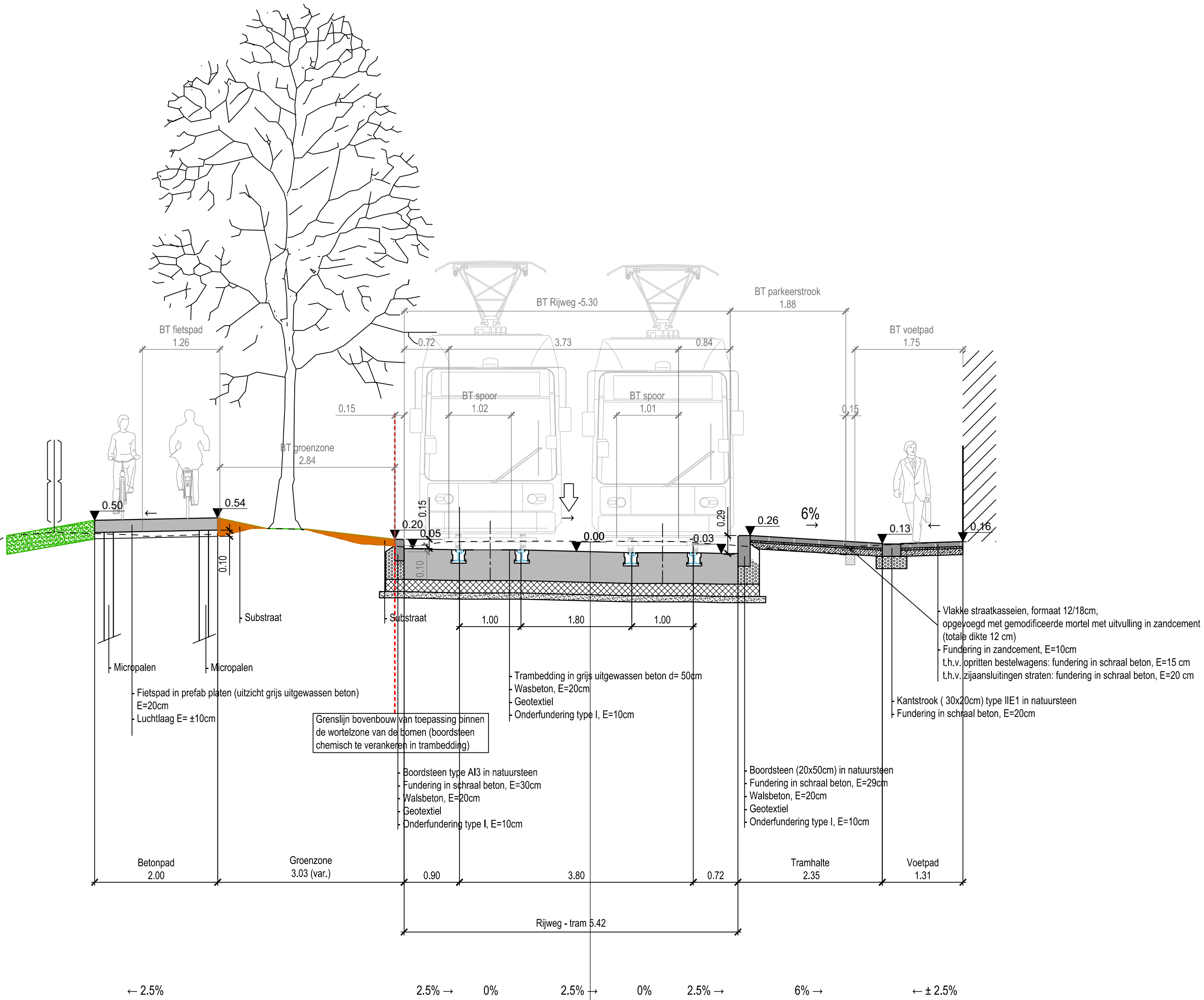
[illegible]

BLAD 2 OPGEOMETEN: --- GETEKEND: --- NAGEZEEN: ---
DIENST WEGEN, BRUGGEN EN WATERLOPEN - WOODROW WILSONPLEIN 1 - 9000 GENT - TEL: 09 266 79 00

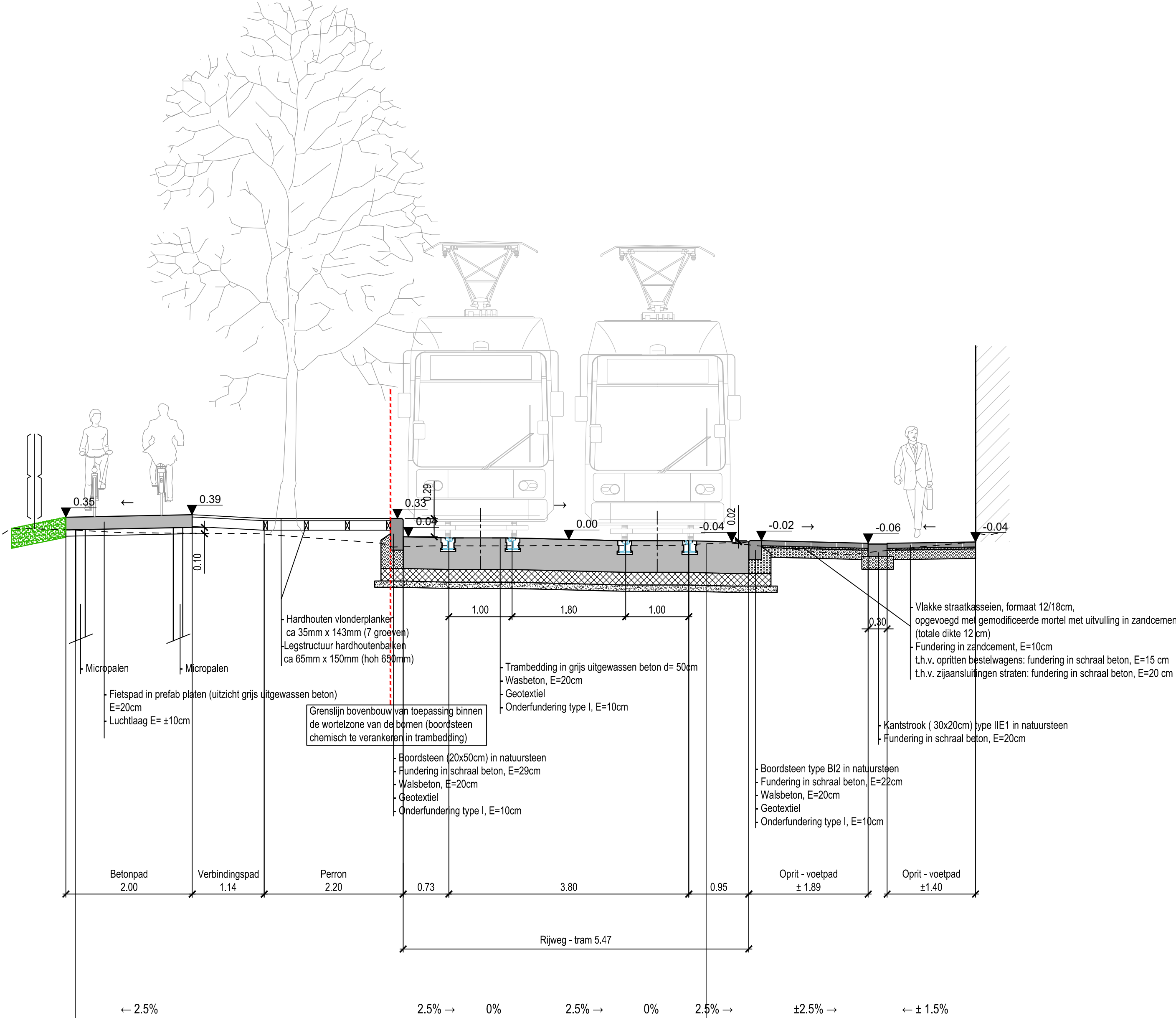
SNEDE A met één zijdigte verkanting
van toepassing buiten de wortelzone van de bomen

SNEDE B - perron 6%
met V- profiel zonder opstand

SNEDE C - perron waterkant

gent: vernieuwt

**DEPARTEMENT RUIMTELIJKE PLANNING
MOBILITEIT EN OPENBAAR DOMEIN**
Dienst Wegen, Bruggen en Waterlopen

Uitvoeren van wegen- en rioleringswerken in de Coupure Rechts te Gent

ONTWERP
TYPEDWARSPROFIEL A-A

SCHAAL: 1/50

Studiegebureau
ARCADIS | *Design & Consultancy*
for natural and built assets

Maatschappelijke zetel:
ARCADIS Belgium NV
Kornegatstraat 60
1000 Brussel
Algemeen directeur
Kristof Peperstraete

Coördinerende vestiging:
ARCADIS Belgium NV
Gasthuis Crommenieue 8, bus 1
9050 Gent
Tel. +32 (0)2 595 75 00
Fax +32 (0)2 595 75 01

info@arcadisbelgium.be - www.arcadis.com

In samenwerking

GEZIEN EN GOEDGEKEURD DOOR DE
ONDERGETEKENDE DIRECTEUR-MANAGER

147

[illegible]

AANGENOMEN DOOR HET COLLEGE IN ZITTING VAN DE SCHEPEN VAN OPENBARE WERKEN

DE STADSSECRETARIS F. WATTEEUW

[illegible]

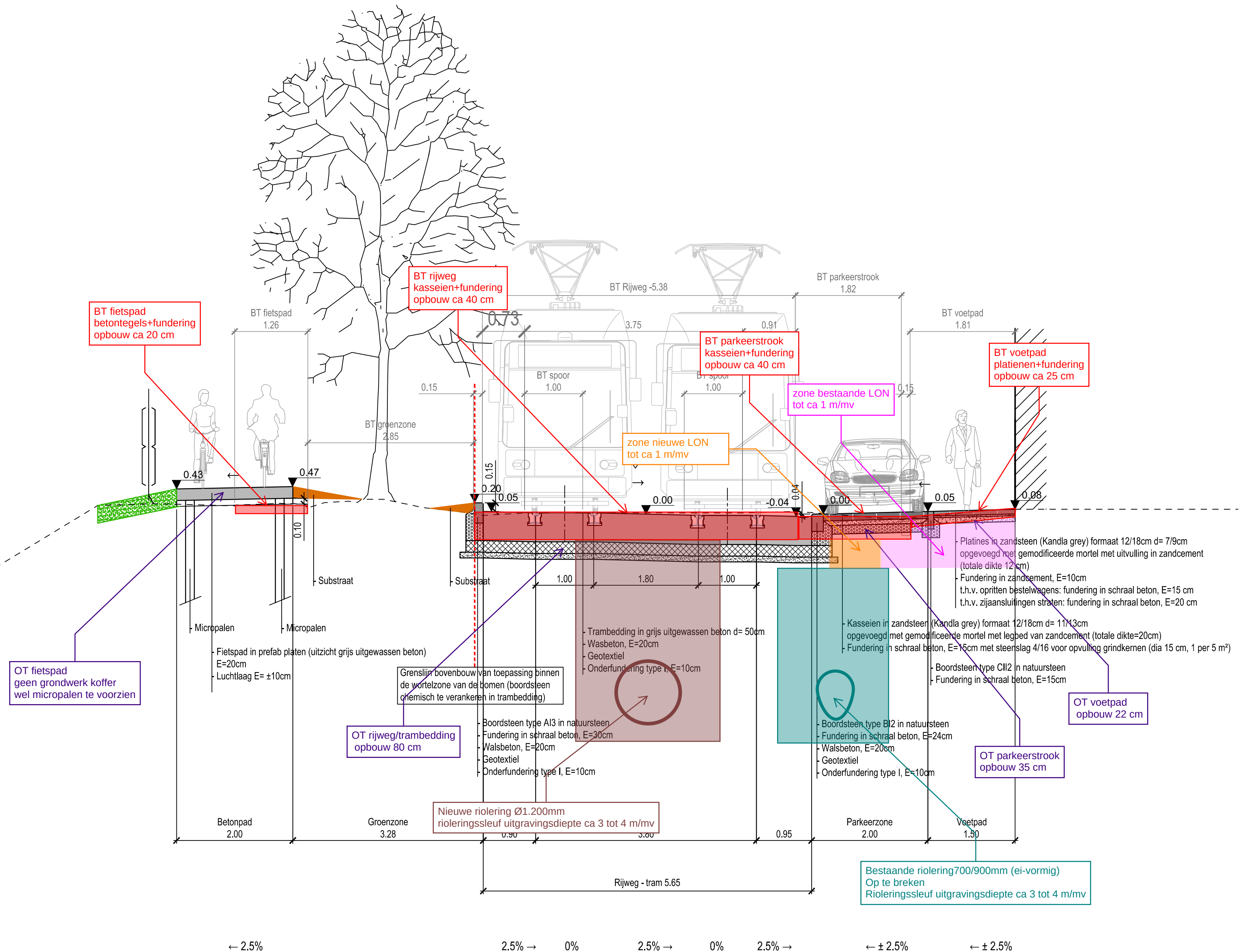
BLAD

OPGEMETEN: 000000

GETEKEND: NAGEZIG:

DIENT WEGEN, BRUGGEN EN WATERLOPEN - WOODROW WILSONPLEIN 1 - 9000 GENT - TEL: 09 266 79 00

Profielsnede

- > Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- > Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- > Bodemkaart
- > Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- > Hydrografische kaart van Vlaanderen
- > Bodemerosiekaart
- > Bodemgebruikskaart

3.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd evenals diverse wetenschappelijke literatuur; bestaande uit voornamelijk door Stadsarcheologie Gent opgebouwde en bestudeerde archeologische ensembles en bewaard in De Zwarte Doos. Dit werd aangevuld met het raadplegen van de Inventaris Onroerend Erfgoed (erfgoedobjecten), de Inventaris van de beschermde archeologische sites en de Inventaris van de beschermde monumenten, landschappen en stadsgezichten; evenals de Inventaris van de walsites (de door Stadsarcheologie Gent opgemaakte en bijgehouden inventaris van alle op cartografie voorkomende sites met walgracht op grondgebied Gent). **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

3.6.4. Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën waaronder ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Het projectgebied situeert zich ten zuidwesten van de historische stadskern. Dit oorspronkelijk rurale gebied gelegen tussen de kernstad en Ekkergem werd pas intensief ontwikkeld vanaf de 18de eeuw bij het graven van de Coupure. Daarom werd er aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische bebouwing of het landschapsgebruik. Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen in het assessmentrapport.**

- > Panorama op Gent, 1534
- > Kaart van Jacob van Deventer, midden 16de eeuw
- > Kaart van Braun en Hogenberg, 1572
- > Kaart van Horenbault, 1619
- > Kaart van Hondius, 1641
- > Kaart van Ferraris, 1771-1777
- > Kaart van G. Goethals, 1796
- > Atlas der Buurtwegen, 1843-1845
- > Primitief kadaster, ca. 1830
- > Popp Kadasterkaarten, 1842-1879
- > Kaart van P. en L. Gérard (1855)
- > Kaart van Gevaert en Van Impe (1878)
- > Plattegrond van Gent door Compijn & Soenen (1912)
- > Luchtfoto, 2018

3.6.5. Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken, kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kunnen verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten. Om een correcte inschatting hiervan te maken werd gebruik gemaakt van volgende bronnen:

- > Kadasterkaart
- > Topografische kaart (1981)
- > Orthogonale luchtfoto
- > Ontwerpplannen

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

4. Assessmentrapport bureauonderzoek

In dit assessmentrapport wordt alle beschikbare en van nut zijnde informatie uit het bureau- en terreinonderzoek samengebracht. Deze informatie dient als basis voor een gemotiveerde archeologische kijk op de eventueel aanwezige archeologische erfgoedwaarden en de uit te voeren acties.

4.1. Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

4.1.1. Geologie

Voor geologen zijn dekzanden een geomorfologisch fenomeen, typisch voor een periglaciaal rivierenlandschap¹. Tijdens de laatste ijstijd, vooral in het Laat-Glaciaal, waren de omstandigheden gunstig voor windwerking zoals men dit vandaag kan waarnemen in de woestijn of aan onze kust. Wind is namelijk in staat klei en silt weg te blazen, en de grovere en zwaardere fracties, zoals zand, over te houden. Bij het smelten van de permafrost, de permanent bevroren bodem, in de korte zomer, werden op die manier in de rivierbeddingen van de Leie- en Scheldevallei grote hoeveelheden sediment gesorteerd. Bovendien volgde op het verdwijnen van de permafrost een daling van de grondwatertafel, waardoor de infiltratie van regenwater mogelijk werd. Omdat zand net iets te zwaar is om over grote afstanden te worden verplaatst, ontstonden lokaal in de rivierbeddingen kleine en grote rivierduinen, overwegend aan de oostelijke valleiflank. Binnen en buiten de rivierbedding vormden zich tevens verschillende kleine en grote dekzandruggen.

Op de quartaire kaart bevindt het projectgebied zich algemeen binnen het Holocene alluviaal complex². De afzetting bestaat vooral uit kleiige tot lemige afzettingen maar kan ook meer zandige en zelfs venige sedimenten omvatten, die als bovenlaag in de dalbodems van de holocene rivier- en beekvalleien voorkomen. De meer zandige faciessen komen onder andere voor aan de monding van zijbeken met groot verval of aan confluenties. De sedimenten kunnen daar puinwaaiers vormen.

In het noorden van het projectgebied bevinden we ons in hoofdzaak binnen het Holocene alluviaal zandig facies (= K). Dit is sterk variërend van kleiig of leemhoudend zand tot zuiver zand en vertoont geen profielontwikkeling. Als insluitsels vinden we plantenrestjes, baksteenrestjes. Dit pakket werd afgezet als alluviaal sediment, met uitsluiting van eolische en fluvio - eolische sedimenten, en kan echter wel zandige sedimenten omvatten die afgezet zijn als puinwaaiers van zijbeken in de grotere valleien, in het bijzonder de Scheldevallei. Dit komt vooral voor in kleinere beekvalleitjes.

Hierbij is een venige component aanwezig 'Holocene venig facies' (= v). Donkerbruin veen tot venige klei, soms venig zand dat ook mergelachtige intercalaties kan bevatten. Meestal laagveen. Het bevat lokaal veel zoetwaterschelpen. Het veen kan ook bestaan uit lagen of lenzen met herwerkte veenbrokken. Als insluitsels vinden we lokaal zandige of kleiige lenzen en grotere houtfragmenten. Lokaal zitten grote hoeveelheden zoetwaterschelpen. Er komt vrij veel verdrinksveen voor in opgevlude paleogeulen van grote beek - en riviervalleien. Het werd er meestal gevormd gedurende

¹ GELAUDE, F., *Gent. Rivierduinen en dekzandruggen*, (Erfgoedmemo, nr. 44), Gent, 2010.

² DE MOOR, G., VERMEIRE, S. & ADAMS, R., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart Gent*, Brussel, 1999, p. 65.

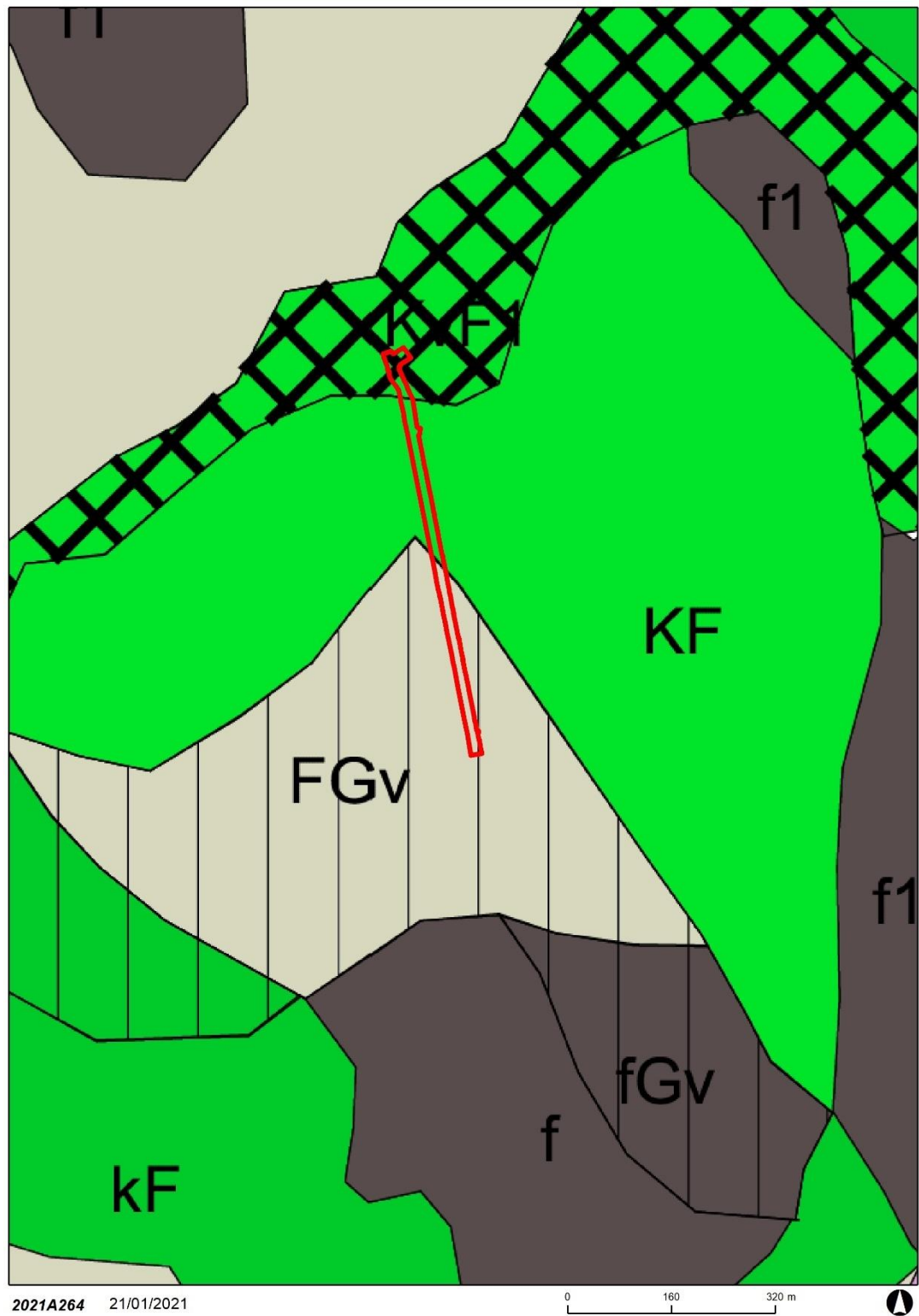
de 'veenrivierfase'. Sinds de antropogene ontbossing die geleidelijk aan een aanvang nam in het neolithicum, werd dit veen bedolven onder alluviale of colluviale sedimenten afgezet ingevolge van een versnelde aanvoer van bodemerosiepuin. Venige lithosomen hebben niet altijd een uitgesproken paleoecologische en stratigrafische betekenis (zoals venen uit de 'veenrivier'). Sommige veenlenzen in de afzetting kunnen ook overeenkomen met de opvulling van vroegere overstromingskommen achter de oeverwalafzettingen (zogenaamd 'back swamps') of ook afgesneden meanders (zogenaamd 'oxbow lakes' of hoefijzermeertjes). De dikkere veenlagen komen voor in opvullingen van paleogeulen in de valleien van de Leie, de Kale, de Oude Scheldemeanders en in kleine kommen binnen het interfluvium. Veelal is de klei gemengd met een weinig organisch materiaal. Onder de komklei komt op vele plaatsen veen voor, dat dikwijls met terrigeen materiaal vermengd is. Zuiver veen komt voor in de Bourgoyen en in het Meulebroek te Afsnee.

Meer zuidelijk in het projectgebied treffen we voornamelijk Weichseliaan fluvio-periglaciaal aan. De residuele fluvioperiglaciaal dalbodempopvulling die gedurende opeenvolgende fasen binnen het Weichseliaan in het centrale deel van de Vlaamse vallei ten noorden van Gent, in het zuidelijk deel van de Vlaamse Vallei, in het Leiedal, in de Scheldevallei en in de Dendervallei, werd afgezet, omvat een pakket van opeenvolgende lagen waarvan de, lithologische opbouw verschilt en waarbinnen ook laterale facieswisselingen kunnen optreden. Hun dikte wisselt van een meter tot meer dan vijftien meter. Verticaal volgen lagen met hoofdzakelijk zandige facies en lagen met overwegend lemige facies elkaar op. Binnen elk van die lagen kunnen lateraal lithosomen voorkomen met een afwijkend facies, hetzij dat het gaat om lensvormige intercalaties die aan lokale veranderingen in sedimentatieomstandigheden toe te schrijven zijn, hetzij dat het om vertandingen gaat.

Meer specifiek treffen we het Weichseliaan fluvio-periglaciaal zandig facies (= F) aan. Het sedimentpakket bestaat hoofdzakelijk uit een zandig lithosoom dat echter op veel plaatsen gescheiden is door een minder belangrijk fluvioperiglaciaal lemig facies. Dit laatste is op de ene plaats beter ontwikkeld dan op de andere, en ook het bovenste zandcomplex verschilt in belang. Het onderste zandig complex bestaat overwegend uit middelmatig fijn tot middelmatig grof zand (zwak glauconiethoudend) dat naar onder toe zelfs nog grover wordt en dat talrijke grindelementen en ook schelpresten bevat. Het bovenste zandig complex bestaat uit middelmatig, fijn zand, met laminae of lenzen middelmatig zand. Het is opgebouwd uit een juxtapositie en superpositie van ondiepe (0,5 à 1,0 m) kruisgelaagde geulvormige structuren met diagonale of tangentiële prograderende interne laminaire gelaagdheid. Aan de basis komt op vele plaatsen een dunne, maar duidelijke grindvloer voor. Deze eenheid vertoont kryoturbaties en vorstwiggen. De onderste eenheid bevat op verschillende niveaus talrijke grindelementen (silex, kwartskorrels, zandsteenstukken). Kleikeien, leembrokstukken en venige houtstukken worden eveneens aangetroffen. Verspreid worden schelpjes en schelpgruis aangetroffen. In de bovenste eenheid komen benevens een basale semi-continue grindvloer hoofdzakelijk verspreide grindfragmenten in geringe hoeveelheden voor, waarschijnlijk deels herwerkt uit oudere lagen. Wel zijn er talrijke kruisgelaagde geulstructuren die vooral aan de basis een laag van kleine keitjes bevatten. Het gaat vooral om kleikeitjes afkomstig van herwerkte leperiaan klei. Dit facies is hoofdzakelijk gevormd door verwilderde rivieren die onder periglaciaal omstandigheden van de laatste ijstijd (vooral Vroeg- en Midden-Weichseliaan) actief waren. In dit fluvioperiglaciaal afzettingsmechanisme wisselden accumulatie van sedimenten plaatselijk en tijdelijk af met erosiefasen, dit alles resulterend in een residuele dalopvulling. Sommige niet onbelangrijke lithosomen bestaan uit congelifluctiepakketten, uit niveofluviale of ook uit eolische afzettingen. De grofste sedimenten (grindlagen) bevinden zich overwegend aan de basis. Ze werden grotendeels als puinkegelsedimenten geïnterpreteerd, afgezet door de verwilderde rivieren die reeds vroeg in het Weichseliaan uitmondten in de Vlaamse Vallei nadat deze bij een eerste fase van insnijding onder gedaalde zeespiegel diep in de interglaciale sedimenten en in het tertiair substraat ingesneden was. De zandige lithosomen die deze eenheid opbouwen vertonen een uitgesproken erosieve basis, dikwijls onderlijnd door een restgrindlaagje,

wat wijst op herhaalde fasen van insnijding in oudere sedimenten gedurende de residuele aggradatie. De dikste pakketten fluvioperiglaciale zandige Weichseliaansedimenten situeren zich in de opgevulde bovenpleistocene thalwegen van de Vlaamse vallei.

In vele boringen treft men aan de basis van het Weichseliaan afzettingen een dik pakket grof heterogeen materiaal aan, namelijk Weichseliaan valleibodemgrind (= Gv). Het bestaat uit zand, met soms grove vegetatieresten, soms wordt er ook klei beschreven, maar vooral grind is dominant aanwezig. Het grind is opgebouwd uit sedimenten van verschillende oorsprong (zandsteenkeien, silex). Dit pakket kan lokaal meer dan een meter dik zijn. In de boorbeschrijvingen wordt ook vaak gesproken van bijmenging van organisch materiaal (veen, hout). Dit pakket van zeer grof materiaal wordt vaak beschouwd als een Weichseliaanafzetting. Men verwijst naar de sedimenten als afzetting van Dendermonde.

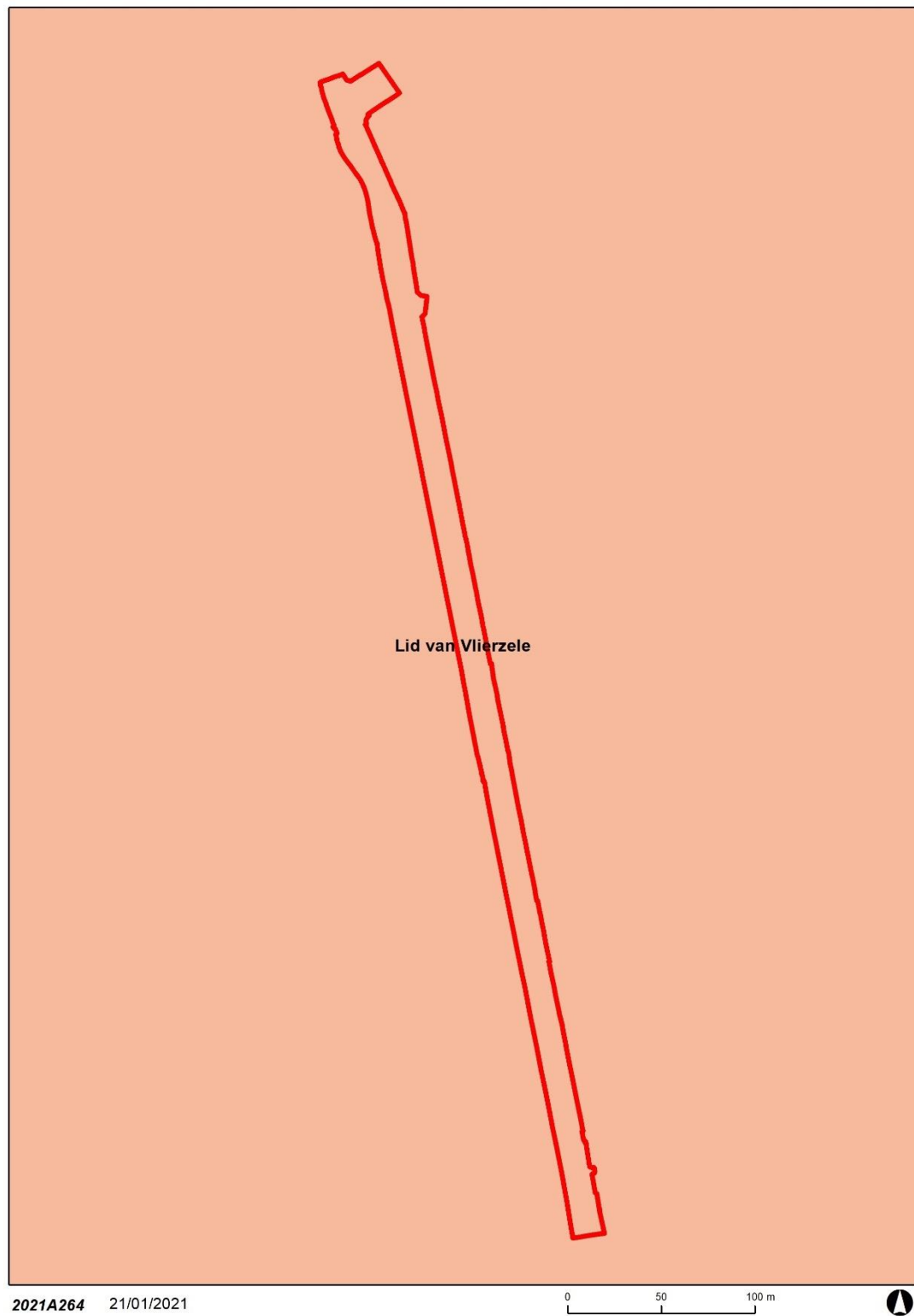

Figuur 5: De projectzone aangeduid op de quartair geologische kaart. (dov.vlaanderen.be)

Op de tertiaire kaart zit het projectgebied binnen de Formatie van Gent, specifiek het Lid van Vlierzele³. De Formatie van Gent is een onder-eocene, essentiële mariene eenheid, die bestaat uit zandig-kleiige sedimenten, die in het noorden van het land rusten op siltige kleien en naar boven toe overgaan in fijne zanden. Enkele macrofossielen komen voor in de zandig-kleiige afzettingen.

Het Lid van Vlierzele, naar de gelijknamige deelgemeente van de gemeente Sint-Lievens-Houtem (provincie Oost-Vlaanderen), bestaat voornamelijk uit fijn zand, duidelijk horizontaal of kruisgewijs gelaagd, soms homogeen, met veel tubulaties. Naar onder toe gaat het over in een meestal homogeen, kleilig zeer fijn zand, met kleine kleilensjes. Bovenaan komen gedifferentieerde kleilagen met humeuze intercalaties voor. Algemeen is de samenstelling groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes, glauconiethoudend, glimmerhoudend. De afzetting bevat slechts weinig macrofossielen. Harde zandsteenbanken komen regelmatig voor; ze vallen soms uiteen in dunne plakketten. Het Lid van Vlierzele dagzoomt in het midden en het noorden van de provincies Oost- en West-Vlaanderen (ten noorden van de ontsluitingszone van het Lid van Pittem).

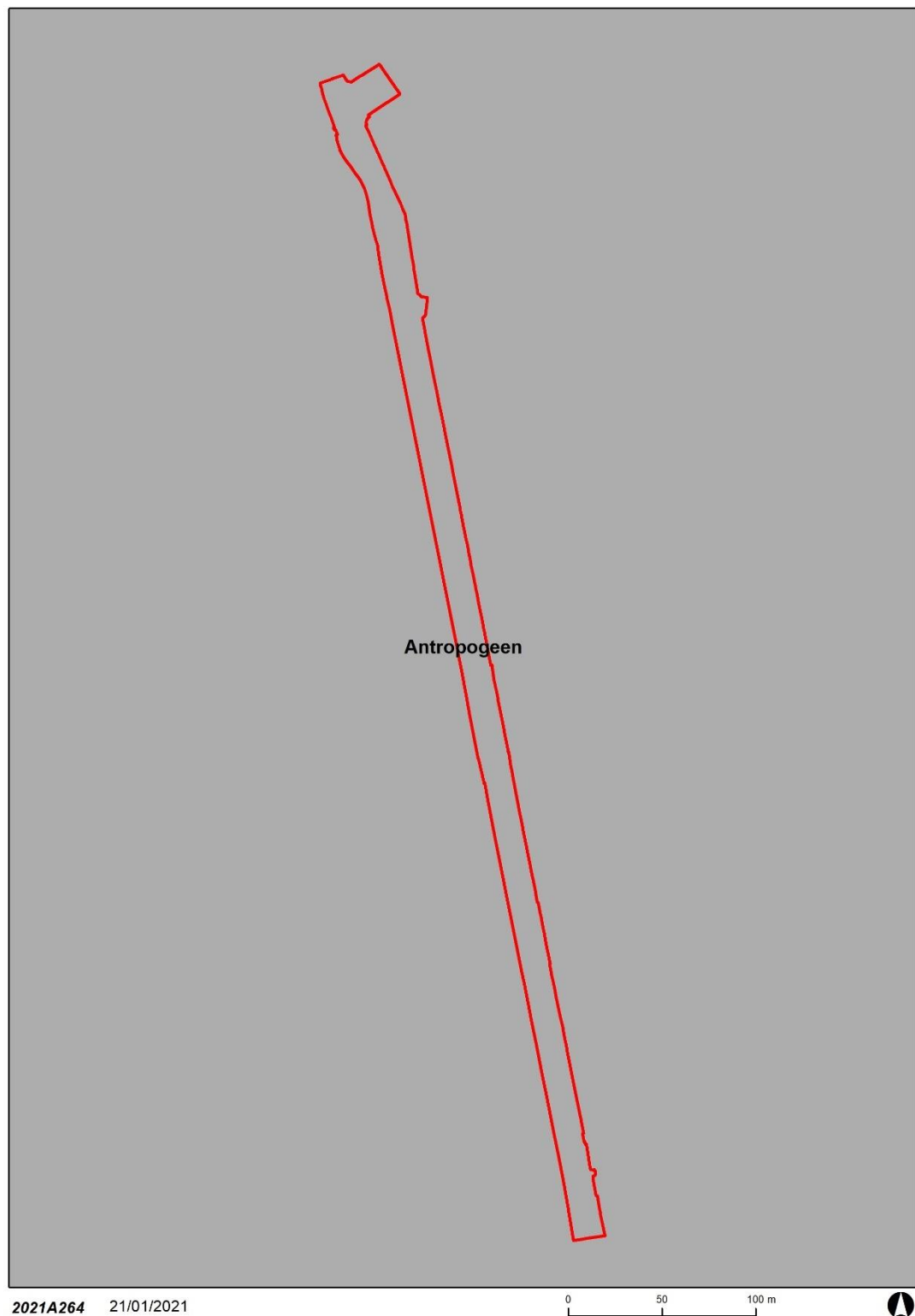
³ JACOBS, P., DE CEUKELAIRE, M., DE BREUCK, W. & DE MOOR, G., *Toelichtingen bij de geologische kaart van België, Vlaams Gewest: kaartblad 22, Gent [1/50 000]*, Brussel, 1996, p. 61.

Figuur 6: De projectzone aangeduid op de Tertiaire geologische kaart (MVG dep EWBL afd. natuurlijke rijkdommen & energie)

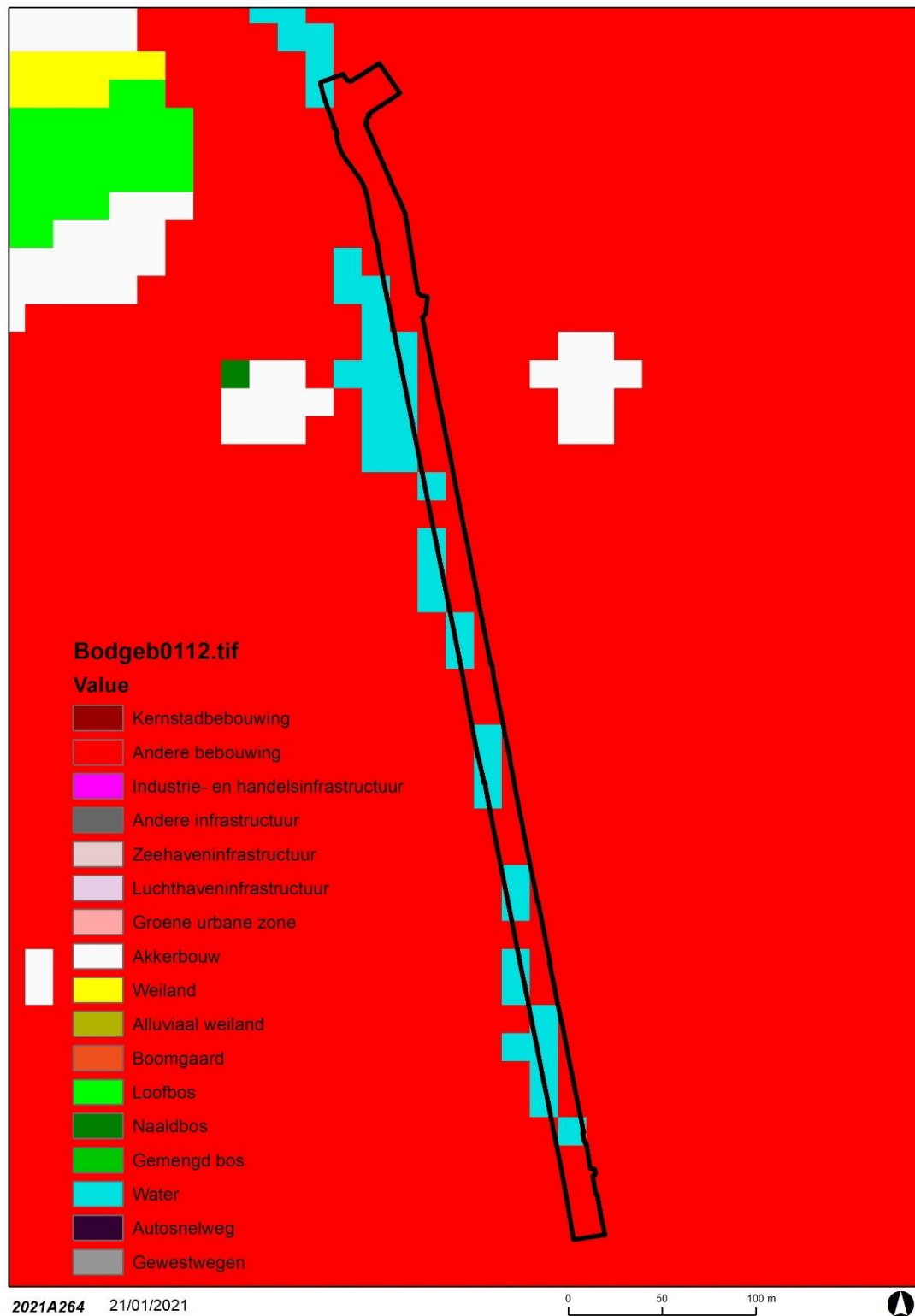
4.1.2. Bodemtypes, -erosie en -gebruik

De projectzone is hoofdzakelijk ingekleurd als vochtig zand.

Figuur 7: Het projectgebied aangeduid op de bodemkaart (AGIV)

De bodemerosie- en bodemgebruikskaat leveren voor deze geurbaniseerde omgeving met verharde afwerking geen nuttige info.

Figuur 8: Het projectgebied op de bodemgebruiksaan (Geopunt Vlaanderen)

4.1.3. Topografie en hydrografie

Het projectgebied maakt deel uit van de alluviale vallei van de Leie, ooit onderdeel van het getijdenbekken van de Schelde, gelegen aan de rand van de Blandijnheuvel, een kwartaire getuigenheuvel. Dit getijdenbekken werd door de stijgende zeespiegel opgevuld met sediment, het gebied vernatte en er ontstond veengroei. Door een daar op volgende periode van vele overstromingen zette zich vooral klei en zand af.

Het stroomgebied van de Leie was een erosiedal, alvorens zich bij de Schelde te vervoegen. Gezien de Blandijnheuvel een natuurlijke 'barriere' vormde ontstonden stroomopwaarts hoofdzakelijk vochtige meersen en moerassen, zoals de Bijlokemeersen, Blaarmeersen, enz. De kanalisaties en rechte trekkings met bijhorende stuwen die aangelegd werden vanaf de middeleeuwen veranderde de waterhuishouding.

Op hydrografisch vlak is het gebied gelegen binnen het Bekken Gentse kanalen, in de subhydrografische zone Kanaal Gent-Terneuzen⁴. De hydrografie reconstrueren van de zone van de Coupure is quasi onmogelijk, de volledige zone is verstedelijkt. Uit oude stadsplannen is op te maken dat er gedurende eeuwen een vochtige depressie was tussen de Bijloke en het Sint-Agneteklooster. Deze depressie is nooit adequaat ingepolderd en het gebied is tot de 18de eeuw enkel in gebruik geweest voor onder andere bleekweiden. Deze gegevens laten toe er van uit te gaan dat er een voormalige Leie-arm dient gesitueerd te worden komende van Ekkergem tot aan de Verlorenkost⁵.

⁴ dov.vlaanderen.be

⁵ STORME, M. (dir.), *De Coupure in Gent. Scheiding en verbinding*, Gent, 2009.

Figuur 9: Projectie van de projectzone op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (AGIV)

4.2. Gekende archeologische waarden

4.2.1. Historisch onderzoek

4.2.1.1. Stadsontwikkeling

Zoals uit het historisch kaartmateriaal zal blijken (zie verder) is de zone waar in de 18de eeuw de Coupure zal aangelegd worden, hoofdzakelijk gesitueerd in een lager gelegen gebied (een depressie). Dit is nog het meest duidelijk op de Panoramisch Gezicht op Gent uit 1534 waarop talrijke grachten aangeduid staan. Om het oorspronkelijke landelijke gebied te reconstrueren kan er vanuit gegaan worden dat er zich ter hoogte van de Verloren kost mogelijk een meander of een verdwenen Leie-arm situeerde.

De aanleg van de Coupure werd gepland binnen de parochie van Ekkerghem. Deze parochie kent zijn eerste vermelding in 966 als onderdeel van het Merovingisch kroondomein Marka. Tussen Ekkerghem kern en de 'binnenste' Leie bevond zich een gebied dat op te splitsen viel in een enerzijds overwegend zandig en onvruchtbaar deel met zandduinen en anderzijds een zandlemig gedeelte geschikt voor landbouw dat zich uitstreckte tot aan Ekkerghemkerk.

De zandige opduiking situeren we tussen de Bijloke en Lindelei, de Coupure Rechts tot de Rozemarijnbrug tot het Casinoplein. Dit landschap werd in de middeleeuwen *Terra Montium* of ook Galgenberg genoemd. Vandaag de dag is hier niets meer van waar te nemen. Ten westen van dit zandige gebied strekte zich een vlak landbouwareaal uit. Hier situeerden zich verpachte kavels en vanaf de 18de eeuw ook tuinbouwbedrijven en buitenverblijven van Gentse notabelen.

In de 13de eeuw kende de stad een ware bevolkingsexplosie waardoor de 12de-eeuwse stadsomwalling haar functie verloor. De westelijke grens van het traject van de Houtlei werd verlegd richting het huidige tracé van de Nieuwewandeling-Begijnhoflaan waar een nieuwe 14de-eeuwse stadsomwalling met Brugse Poort (richting Noordstraat) opgetrokken werd. Het volledige projectgebied kwam zo binnen de 14de-eeuwse omwalling te liggen. Niettemin bewaarde het zijn open karakter.

Tijdens de 16de eeuw werd deze omwalling onder handen genomen en op hetzelfde tracé als de 14de-eeuwse stadsversterking verder uitgebouwd op het vlak van defensie. Hoewel de gronden rond het projectgebied hoofdzakelijk een landbouwkarakter hadden, zaten ze binnen de verdedigde grenzen van de stad. Tot het tweede kwart van de 19de eeuw bleef dit gebied zijn landelijk karakter behouden enkel doorsneden door paden en kerkwegels en gedomineerd door molenbergen. Enkel rond de Sint-Martinuskerk (Ekkerghem) was een dorpskern gesitueerd. Tussen deze dorpskern en het Rasphuis lag enkel landbouwgrond.

4.2.1.2. Coupure

Het graven van de Coupure was ingegeven om voor Gent een rechtstreekse verbinding met de zee te creëren. Begin 17de eeuw werd met het graven van de Brugse Vaart een eerste stap gezet. Dit gaf echter geen rechtstreekse verbinding en te Brugge werden de schepen steeds opgehouden. Om een rechtstreekse doortocht te hebben moest er dus zowel in Gent als in Brugge bijkomend gegraven worden. In 1751 viel de definitieve beslissing en werd het licht op groen gezet voor het graven van de Coupure. In totaal dienden twee coupures gegraven te worden, één in Brugge, één in Gent; en dienden de Brugse Vaart, de Leie in Gent en de Reien in Brugge, verdiept te worden. Er moesten tevens vier nieuwe sassen en 24 nieuwe draaibruggen gebouwd. Aannemer Oosterlinck kreeg de opdracht voor het deel vanaf de Brugse Vaart tot aan de 'poort' van Ekkerghem.

In 1750 werd door Malfeson de aanzet tot de Coupure gepland⁶, een verbinding tussen de Leie en de reeds aangelegde Brugse Vaart. Deze graafwerken gebeurden in de toenmalige depressie in het landschap. Het oorspronkelijke plan echter was het kanaal in een wijde bocht in de richting van de Brugse Vaart te laten lopen, dwars door het landbouwgebied. Het meest interessante en voor de hand liggende tracé, met een kortere bocht ter hoogte van de Rozemarijnbrug, liep echter door hoger gelegen terrein en de uitgravingskosten zouden te hoog oplopen. Uiteindelijk werd het tracé aangepast en voornamelijk in moerassig gebied aangelegd. Hierbij werden er amper bebouwde percelen en hogere gronden aangesneden. Ter hoogte van de Rozemarijnbrug diende men wel sterk af te buigen naar het noorden om alsnog op de Brugse Vaart te kunnen aansluiten. Hierbij diende enkele afgelegen eigendommen van religieuze instellingen onteigend worden en ook de molens op het Bijlokeveld verdwenen. Opvallend is de quasi halve cirkel van religieuze instellingen (de Bijloke, het Sint-Agneteklooster, de Priorij van Waarschoot, Poortakker, de Annonciaden, de Franciscanen, de Theresianen, het Klooster van Galilea, het Rijke Gasthuis, het klooster van Deinze en de Marollen) die zich in deze zone, aan de rand van de stad, bevonden.

Het graven van de Coupure greep plaats in een periode waarin de Zuidelijke Nederlanden onder het gezag vielen van de Oostenrijkse landvoogd Maria Theresia. De stad wilde door haar ligging profiteren om doorvaarrechten te heffen op producten die in de haven van Oostende aankwamen en die door gingen naar het binnenland. Het graven van de Coupure begon in een voor Gent minder gunstige economische periode. De uitbouw van de infrastructuur moest voor een betere handelspositie zorgen en anderzijds voor een hogere tewerkstellingsgraad. Deze 'coupure' of 'doorsteek' was trouwens niet de enige; er werden ook nog twee andere aangelegd, namelijk de huidige Visserij en ter hoogte van de Sint-Lievenspoort. Bij de plechtige inwijding in 1753 liep het eerste zeeschip echter vast! Het zou tot eind 1754 duren vooraleer op reguliere basis zeeschepen tot in Gent kwamen.

Deze grote bedrijvigheid zorgde inderdaad voor een aantrekkingskracht en op de aanvankelijk voornamelijk onbebouwde hovingen en weiden langsheen de Coupure werden er industriële complexen opgericht en de rechteroever werd voorzien van bewoning. Ook belangrijke openbare gebouwen werden opgetrokken zoals het Rasphuis en het Entrepot.

Zoals hierboven aangegeven werd stonden binnen dit gebied ook heel wat molens. Zo bevonden er zich op de Coupure Rechts in de buurt van de Wispelbergstraat en de Papegaaistraat verscheidene exemplaren. De meest bekende is de Papegaaismolen ter hoogte van het huidige Casinoplein. Hij dankte zijn naam aan het feit dat hier sinds de 15de eeuw de schuttersgilden de papegaai kwamen afschieten die op een van de wieken was bevestigd. In de 19de eeuw verdween de molen en bij de aanleg van het casino verdween ook de molenberg.

4.2.1.3. Bruggen

Het graven van de Coupure zorgde ervoor dat oude wegen doorsneden werden. Ekkergem werd hierdoor letterlijk van de kernstad afgesneden. Om de circulatie te verzekeren werden 4 houten bruggen voorzien⁷: de Contributiebrug, Rasphuisbrug, Rozemarijnbrug en Sint-Agnetabrug.

⁶ BONTE, M. (dir.), 2009; LALEMAN, M.C., DUPONT, G. & STEURBAUT, P., *Kleurrijk. Wynantz & Gent omstreeks 1820*, Gent, 2015, p. 171-179.

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Coupure en omgeving*
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301346> (Geraadpleegd op 18-02-2021)

Binnen het projectgebied situeert zich de Contributiebrug. Deze benaming kwam er pas in 1880 ter herinnering aan de oude Contributiepoort waar vroeger belasting werd betaald. Aanvankelijk was het de Akkerbrug en later de brug van de Nieuwe wandeling. De brug zorgde voor de verbinding met de Begijnhofvest. In 1877 werd ze vervangen door een metalen exemplaar. Na de Tweede Wereldoorlog werd ze vervangen door een ophaalbrug om in 1985 vervangen te worden door een vaste brug.

De andere brug binnen het projectgebied zorgde aanvankelijk voor een voetgangersverbinding tussen de Rasphuisstraat en Ekkergerkerk. In 1781 kwam er een houten draaibrug. In 1881 een metalendraaibrug. Ook deze werd in de Tweede Wereldoorlog vernield. In de plaats kwam pas in 1956 een nieuwe steile voetgangersbrug.

Aanvankelijk waren al deze bruggen in 'privaat-onderhoud'. Hiervoor waren dan ook bruggenwachters verantwoordelijk. Zij bezaten elk een brugwachtershuisje. Er is nog één bewaard meer zuidwaarts ter hoogte van de Lindelei.

4.2.1.4. Omgeving

Vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vormde de Coupure een vrij bekende aantrekkingspool omwille van haar landelijke karakter. Aan beide zijden van het kanaal strekten zich groente- en bloemenkwekerijen uit naast een aantal molens. Verscheidene voorname luthoven en drankhuizen werden voor de talrijke wandelaars langsheen de Coupure opgericht.

Vanaf het begin van de 19de eeuw werden heel wat herenhuizen langsheen de Coupure opgetrokken voor de hoge burgerij. Op relatief korte tijd ontstonden naast de reeds bestaande complexen typische gevelwanden samengesteld uit 19de-eeuwse heren- en burgerhuizen. De Coupure verloor op die manier haar landelijk karakter maar verkreeg een grote faam als één van de mooiste promenades van de stad.

In 1875 begon men met de beplanting van de Coupure. Platanen en linden werden aangeplant in een dubbele rij. Hierdoor ontstond een pad voor voetgangers en één voor paarden. Het tracé was toen nog niet volgebouwd en zorgde voor een idyllische wandelomgeving. Naarmate de industrie oprukte kreeg het groen het hard te verduren. De bomen wekten dan weer wrevel bij molenaars, linnenblekers en groentekwekers. De buitenste rij bomen zou na het midden van de 19de eeuw verdwijnen door de oprukkende verstedelijking.

Heel wat elementen die mee de uitstraling van de Coupure verzorgden zijn nu nog bewaard⁸. Zowel aan de rechter- als aan de linkerzijde van het water is de bomenrij quasi bewaard. De huidige bebouwing bestaat voornamelijk uit burger- en herenhuizen, vroeger vaak voorzien van grote tuinen. Zeer kenmerkend zijn de witbepleisterde lijstgevels met empire inslag uit de jaren 1840 en een aantal neoclassicistische herenhuizen uit de jaren 1860. Ook zijn er enkele grote complexen opgetrokken langsheen de Coupure zoals het Blindenhuis Van Caeneghemgesticht, het Ziekenhuis Toevlucht van Maria en het universiteitsgebouw voor de faculteit Landbouwwetenschappen. Aan de overkant van de Coupure, zogenaamd Coupure Rechts, bevindt zich het complex van de voormalige Veeartsenijschool.

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Coupure en omgeving*
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301346> (Geraadpleegd op 18-02-2021)

Van de oorspronkelijke bruggen is enkel de Sint-Agnetabrug⁹ geen vaste brug geworden. De brug vormde oorspronkelijk de afsluiting van de Sint-Agnetasluis of -bassin die de aansluiting vormde van de Coupure met de Leie. Bij de aanbesteding in 1751 werd de uitbouw van de handelskom en de sluis uitbesteed aan aannemer Van Damme onder leiding van hoofdingenieur kolonel Spallaert. Deze sluis was een navigatiesas bedoeld om het waterpeil te regelen en bestond uit twee sluizen doch was van bij het begin weinig efficiënt. De 18de-eeuwse sluis bleef tot op heden bewaard. De muren zijn tot het maaiveld volledig opgetrokken uit Doornikse kalksteen, afgedekt met hardstenen dekplaten, erboven staat een ijzeren borstwering met gietijzeren balusters en buisleuning tussen leeuwenkopjes. De latere draaibrug werd samen met 33 andere bruggen in Gent bij het begin van de Tweede Wereldoorlog in 1940 vernietigd. In 1950-1951 werd ze vervangen door de huidige ijzeren ophaalbrug. Ook de borstweringen zijn deels bewaard. De leuning loopt tot ongeveer halfweg de sluis. Tot de Hospitaalbrug is een recentere ijzeren leuning geplaatst met vierkante pijlers.

Langs de Coupure Links en Rechts staan nog verschillende meerpalen, tussen of juist achter de ligusterhaag; Het meest voorkomende type is een cilindervormige gietijzeren meerpaal met gietijzeren muts, waarop het Gentse wapenschild met gekroonde klimmende leeuw, tussen de datum 1863 staat. Aan de Coupure Rechts staan vijf uit 1857 gedateerde meerpalen, één tegenover de Iepenstraat, één tegenover nummer 62, twee tegenover het KTA en één tegenover nummer 802.

4.2.2. Cartografische gegevens

Bekijken we het historisch kaartmateriaal dan valt direct het langdurig open karakter van het projectgebied op. De enige zone met duidelijk relevante structuren is het noorden van het gebied. Zowel op de kaart van van Deventer uit 1559, als op deze van Malfeson uit 1756 zijn duidelijk de structuren van de stadsomwalling vast te stellen. We bevinden ons hier op het einde van de Coupure Rechts, op de aansluiting met de Contributiestraat. Hier bevond zich ten dele de 14de-eeuwse stadsomwalling. Tijdens de Gentse calvinistische republiek werd deze omwalling van stevige wallen voorzien met bastions en brede grachten. Het projectgebied komt deels op deze omwalling met toren te liggen. Zoals te zien is op de kaart van Ferraris uit 1771-1778 worden deze eind 18de eeuw ontmanteld en wordt de huidige Nieuwe Wandeling en Begijnhoflaan aangelegd.

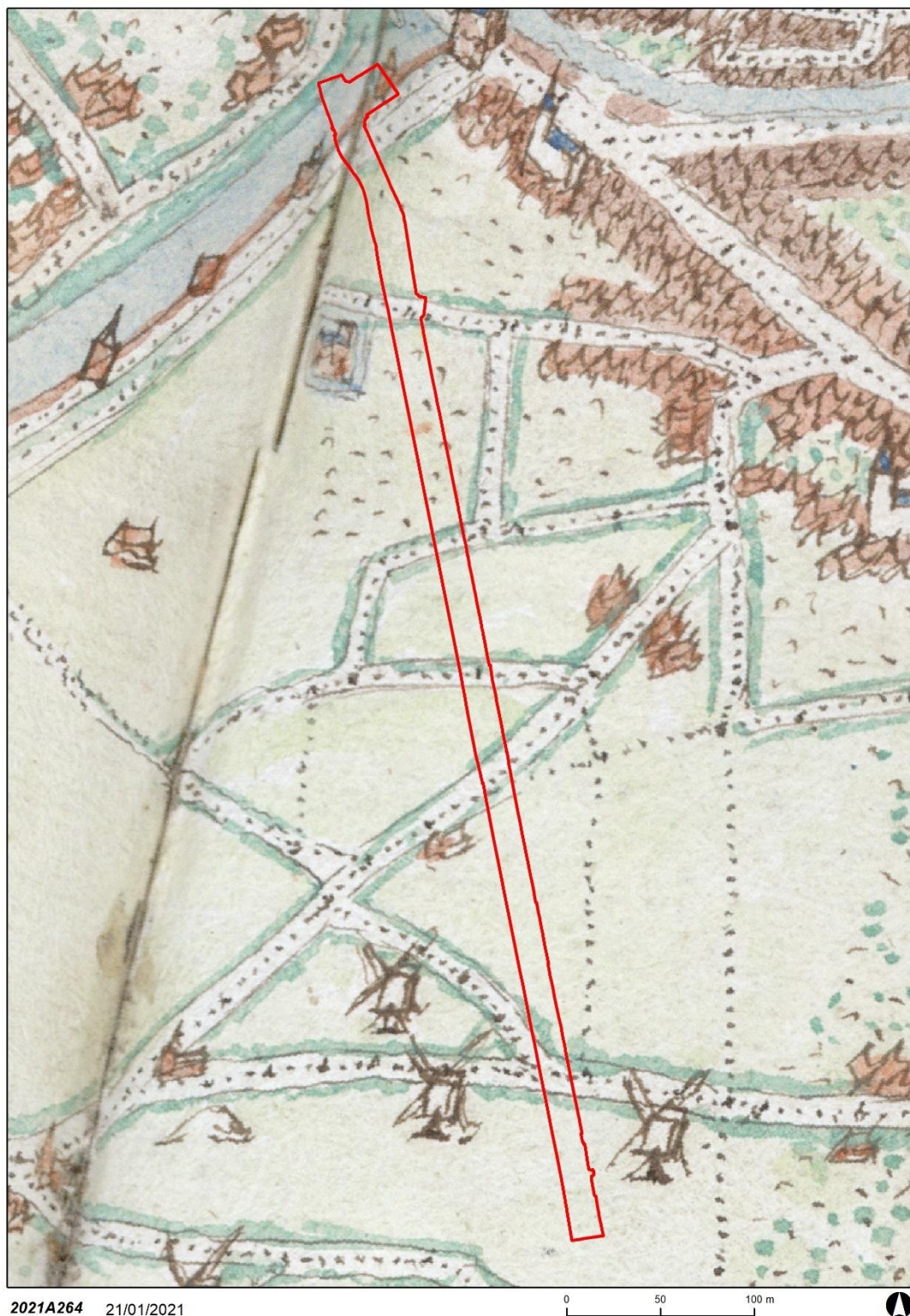
We zien bij de kadastrale plannen dat deze noordelijke zone het meest onderhevig was aan aanpassingen gedurende de tijd. Zo zien we dat na het trekken van de Coupure op de kaart van Ferraris (1771-1778) de zone van de Contributiestraat nog onbebouwd is, maar op het Primitief Kadaster uit 1835 is dan weer te zien dat het deel van de vroegere omwalling reeds verkaveld is en voorzien van verschillende rijhuizen. Ook de brug is duidelijk onderhevig aan aanpassingen.

Het overgrote deel van het projectgebied bevond zich in een hoofdzakelijk landbouwgebied. Doorheen het gebied zijn wel verschillende wegen te onderscheiden. Enkel aan de westzijde is nog een walsite vast te stellen, namelijk Het Spiegelhof/*Goed ten Spiegele*¹⁰ gelegen tussen de Nieuwewandeling en de Pieter Colpaertsteeg. Uit historische bronnen kan afgeleid worden dat deze site teruggaat tot de 13de eeuw. In 1737 staat deze vermeld als 'hof van plaisance'.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Coupure en omgeving* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301346> (Geraadpleegd op 18-02-2021)

¹⁰ CHARLES, L., LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & STEURBAUT, P., *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619)*, Gent, 2008.

Ook na het graven van de Coupure in 1751-1753 is duidelijk dat het gebied heel lang een open karakter zal behouden.

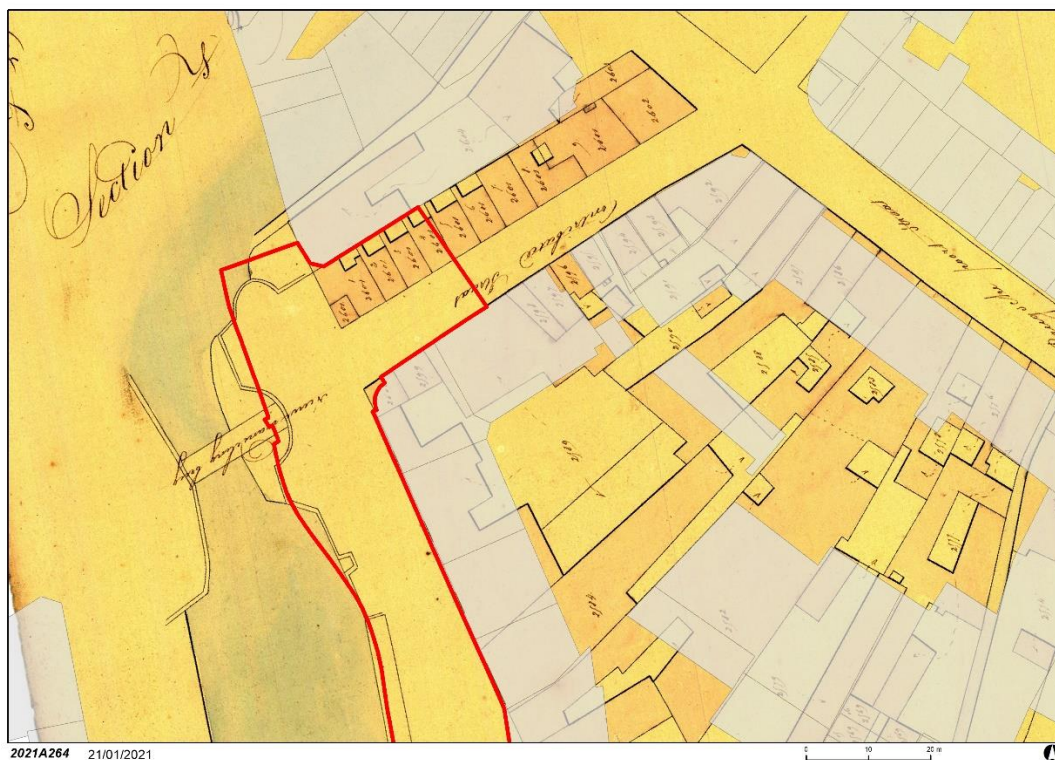
Figuur 10: Projectie van het projectgebied op de Gentse stadskaart van Jacob Roelofs van Deventer, 1559 (Nationale Bibliotheek, Madrid)

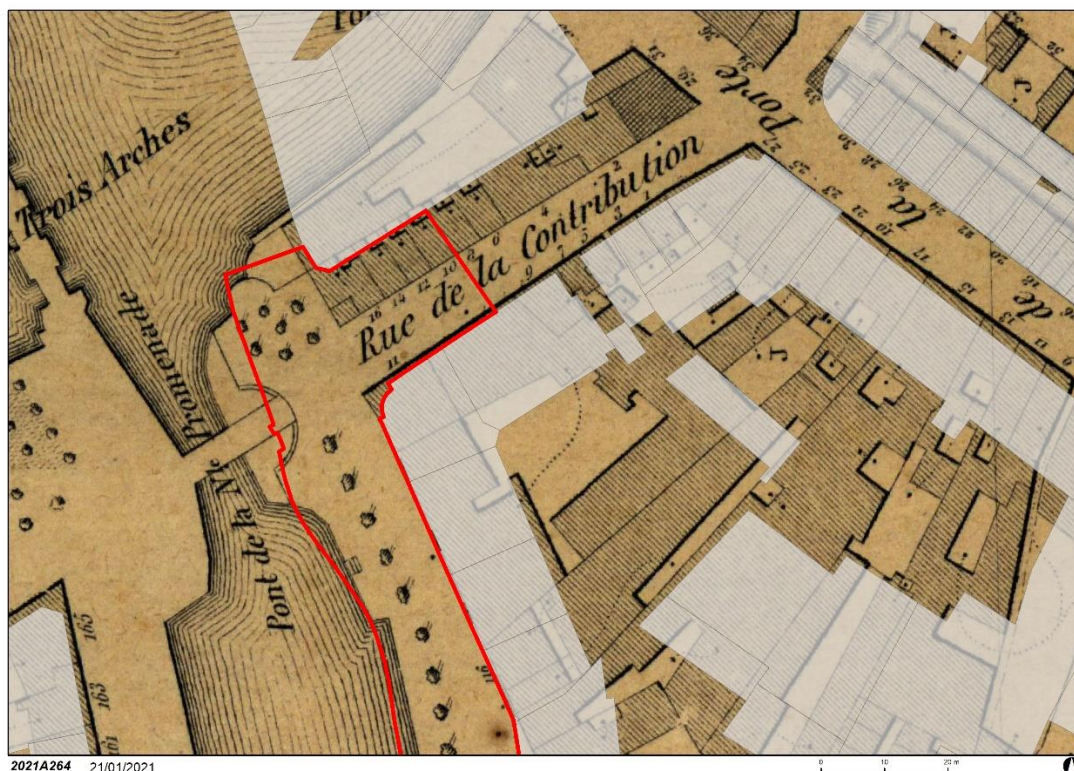
2021A264 21/01/2021

Figuur 13: Projectie van het projectgebied op de Kaart van Ferraris (1771-1778), Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik (Koninklijke Bibliotheek van België)

Figuur 14: Projectie van het projectgebied op het Primitief Kadasterplan, ca. 1835 (Universiteitsbibliotheek Gent)

Figuur 16: Detail van het projectgebied op het Stadsplan van P. en L. Gerard, 1855-1857 (Privéverzameling André Coene - Martine De Raedt, Gent)

Een bijkomende bron van informatie betreffende de Coupure zijn de bewaarde aquarellen die zowel een beeld schetsen van voor het graven van de Coupure, als van erna. Hierbij valt opnieuw het open karakter van het gebied op dat enkel gedomineerd wordt door de verschillende windmolens. Het ietwat geïdealiseerde beeld van een plattelandsomgeving toont echter wel het rurale aspect.

Figuur 17: Zicht op het rurale gebied en de windmolens waar nu de Coupure dient gesitueerd te worden (Stad Gent, STAM, Bijlokecollectie)

Zelfs toen de Coupure gegraven werd is duidelijk dat het volledige projectgebied nog een tijd een open karakter behield. Op een aquarel uit 1786 is de prille dubbele bomenrij duidelijk afgebeeld, evenals de windmolen en op de achtergrond Ekkergermkerk.

Figuur 18: Detail van het projectgebied in 1786 met op de voorgrond de bomenrij, de windmolen en Ekkergermkerk , aquarel door Paul Vitzthumb, 11 mei 1786 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Archief Gent, Album Goetghebuer)

Verder richting Waldam en Contributiebrug geven de aquarellen van Wynantz ons een zicht op het projectgebied en de vele veranderingen dat het onderging. Zo kunnen we duidelijk de brug onderscheiden evenals de bijhorende constructies en gebouwen.

Figuur 19: De Contributiebrug en nieuwe wandeling (Stad Gent, De Zwarte Doos, Archief Gent, Z_62_AG_W_110)

Figuur 20: Waldam en driebogenbrug (Stad Gent, De Zwarte Doos, Archief Gent, Z_16_AG_W_030)

Figuur 21: Aquarel van Wynantz (Stad Gent, De Zwarte Doos, Archief Gent, Archief Gent, 7_W 104)

4.2.3. Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Aan de hand van het raadplegen van nabij gesitueerd archeologisch vooronderzoek; vlakdekkend onderzoek; waarnemingen en CAI-gegevens, kunnen we vaststellen dat er op het projectgebied nog geen archeologische sporen werden vastgesteld. De meest relevante locaties worden hieronder opgenomen.

CAI-locatie 151208, betreft een site met walgracht, Het Spiegelhof/*Goed ten Spiegele* gelegen tussen de Nieuwewandeling en de Pieter Colpaertsteeg. Op de kaart van Horenbault staat deze site afgebeeld als een min of meer rechthoekige omwalling omheen een kerneiland met enkele verspreide gebouwen. Twee constructies vertonen duidelijk een zadeldak. De derde constructie is te interpreteren als een poortje bij de oostelijke walgracht die samen met een brug de site verbond met de naastgelegen landweg. De zuidelijke wal loopt verder door en kan eventueel een aanwijzing zijn voor een oudere, tweede component (neerhof?). Uit historische bronnen kan afgeleid worden dat deze site terug gaat tot de 13de eeuw. In 1737 staat deze vermeld als 'hof van plaisance'¹¹.

CAI-locatie 157471 betreft het voormalige Rasphuis. Deze voormalige gevangenis 'het Rasphuis' werd opgetrokken in 1772-1775. Het geheel sloot in 1935. Bij een vondstmelding werden de funderingen teruggevonden op ca. 1,5 m diepte¹².

¹¹CHARLES, L., LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & STEURBAUT, P., *Nieuwewandeling, Spiegelhof*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent, 1997-2008, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 2)*, Gent, 2008, p. 66-67.

¹² <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/157471> (Geraadpleegd op 21-01-2021)

CAI-locatie 333588, is eveneens te situeren ter hoogte van de Rasphuisstraat. Bij evaluerend terreinonderzoek werden in 1979 verschillende objecten aangetroffen. De context is echter onduidelijk en sporen van het Rasphuis werden hier niet aangetroffen¹³.

CAI-locatie 333555 bevindt zich ten noordoosten van het projectgebied maar geeft duidelijke aanwijzing voor de aanwezigheid van de stadsomwalling. Bij onderzoek werden hier restanten in baksteen aangetroffen met een onderbouw of parement in (herbruikte) Doornikse kalksteen. Tevens werd een gewelf in baksteen vastgesteld (spitsboog- en steekbooggewelf). Ook de gracht zelf werd onderzocht evenals zware massieve constructies uit baksteen met een zandstenen parement. In de gracht werd een grote hoeveelheid aan recuperatiemateriaal (o.a. grafstenen) aangetroffen. Al deze resten zijn in verband te brengen met de versterking uit de 14de-15de eeuw. Het gewelf overspande de Begijnengracht¹⁴.

CAI-locatie 333556 langsheen de Begijnhoflaan sluit aan bij de info van de hierboven vermelde locatie. Hier werden namelijk bakstenen resten aangetroffen van de tot de 15de-eeuwse versterking horende 'begijnhoftoren' of *beghyne torre*¹⁵.

CAI-locatie 220652 bevindt zich tussen de Brugsepoortstraat en de Coupure. Hier werd bij een vooronderzoek vermoedelijk de sporen aangetroffen van het in de 14de eeuw ontstane Sint-Jans- en Sint-Paulusgodshuis¹⁶.

CAI-locatie 160695 betreft een evaluerend terreinonderzoek ter hoogte van de Akkerstraat. Uit dit onderzoek kunnen we afleiden dat het terrein opgehoogd werd in de middeleeuwen, voorafgaand aan de 15de eeuw¹⁷.

CAI-locatie 333564 situeert zich langsheen de Coupure tussen de Twaalfkamerenstraat en de Raas van Gaverstraat. Tijdens werken kwamen vier constructieresten in baksteen en witte kalkmortel aan het licht. Vermoedelijk zijn dit onderdelen van een brug uit de periode 1751-1830¹⁸.

¹³ X., *Vondsten bij wegenwerken. Rasphuisstraat*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1979, jg. 3 nr. 1, pp 29-35; VAN DE WALLE, R., *Houten gebruiksvoorwerpen in Vlaanderen*, in: *Archaeologia Mediaevalis*, Gent, 1981, nr. 4, p. 8; VAN DE WALLE, R., *Bewerkt been, gewei, hoorn en ivoor*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1982, jg. 6 nr. 2, p. 2-36.

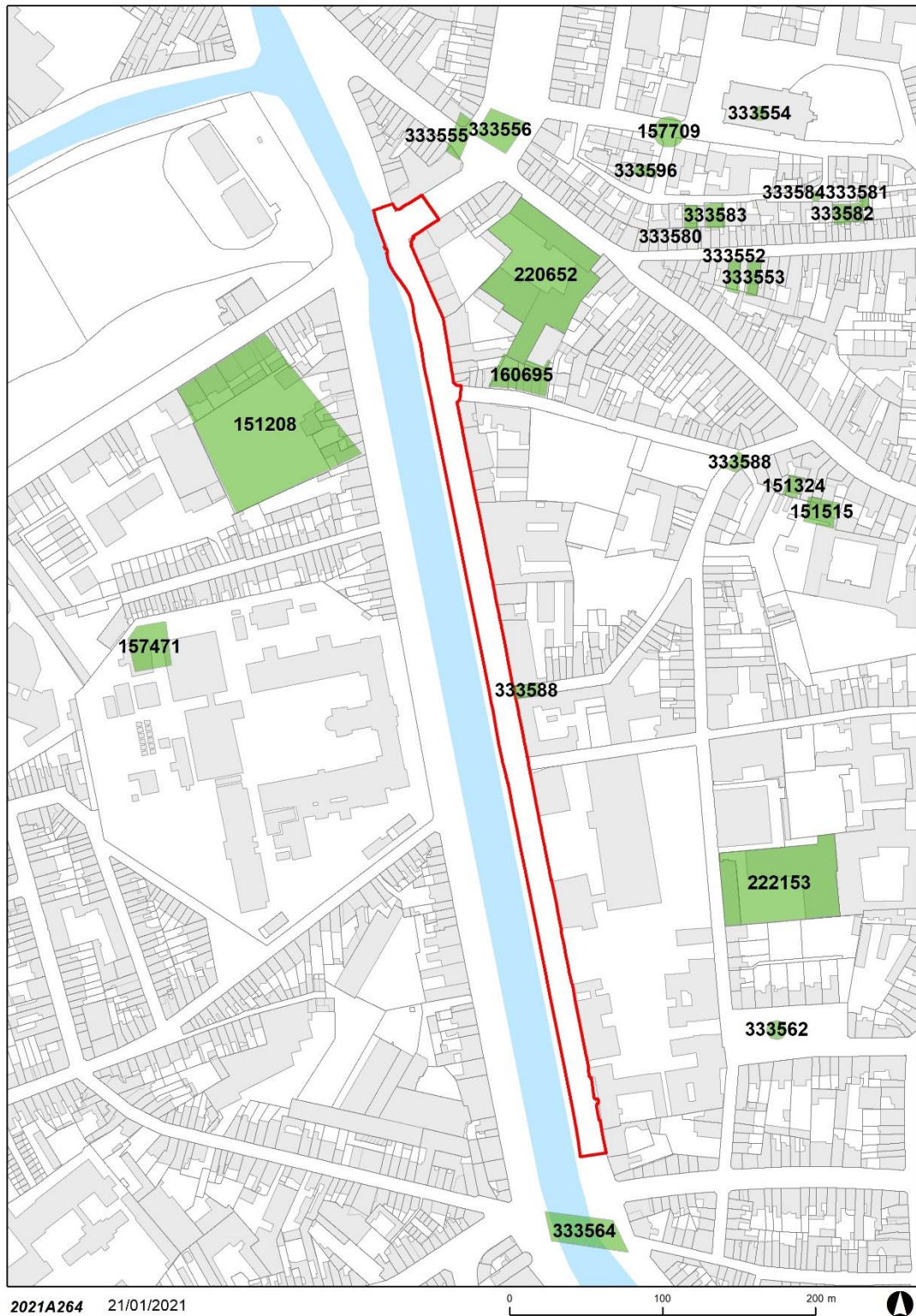
¹⁴ DESEYN, G. & LALEMAN, M.C., *Begijnhoflaan*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1981, jg. 5 nr. 2, p. 37; LALEMAN, M.C. & RAVESCHOT, P., *Buiten de poorten*, in: *Wat 'n leven binnen die muren! Gent 1100-1350*, Gent, 1986, p. 67-74.

¹⁵ DESEYN, G. & LALEMAN, M.C., 1981, p. 37.

¹⁶ ROCHTUS, G., VAN WETTER, S. & JANSSENS, D., *Archeologierapport Brugsepoortstraat Gent (Oost-Vlaanderen)*, (ADEDE Archeologisch rapport, nr. 131), Gent, 2017; <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/7480>.

¹⁷ BERKERS, M. & STOOPS, G., *Akkerstraat*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2011*, (*Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2 nr. 5), Gent, 2011, p. 11-14.

¹⁸ X., *Rozemarijnbrug*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1980, jg. 4 nr. 1, p. 43-44.

Figuur 22: De op de CAI aangeduide archeologische relicten (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

4.2.4. Projectgebied gesitueerd ten aanzien van zijn landschappelijk en culturele kader

De Coupure Rechts kent enkele beeldbepalende beschermde monumenten. Het projectgebied omvat volgende algemene beschermingen:

- de aanduiding als beschermd monument 'Coupure en Leie'. Deze bescherming is geldig sinds 05-11-2013
- de aanduiding als beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek Coupure en omgeving. Deze bescherming is geldig sinds 30-07-1981

Langsheen het projectgebied bevinden zich verschillende beschermde monumenten en vastgesteld bouwkundig erfgoed:

- De site van de Veeartsenijschool¹⁹:
 - × aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed Gentse Veeartsenijschool. Deze vaststelling is geldig sinds 14-09-2009
 - × omvat de aanduiding als beschermd monument Veeartsenijschool: conciërgewoning en voorbouw Pharmacodynamie. Deze bescherming is geldig sinds 23-10-2009
 - × omvat de aanduiding als beschermd monument Veeartsenijschool: ijzeren hek. Deze bescherming is geldig sinds 23-10-2009
 - × omvat de aanduiding als beschermd monument Veeartsenijschool: Instituut voor Anatomie. Deze bescherming is geldig sinds 23-10-2009
 - × omvat de aanduiding als beschermd monument Veeartsenijschool: Instituut voor Pathologie. Deze bescherming is geldig sinds 23-10-2009
 - × omvat de aanduiding als beschermd monument Veeartsenijschool: Provinciale Hogere Arbeidsschool Deze bescherming is geldig sinds 23-10-2009

Het domein van circa 2,5 hectare waarop zich de gebouwen van de voormalige Veeartsenijschool bevinden strekt zich uit tussen de Coupure Rechts (west), de Theresianenstraat (noord), de Wispelbergstraat en het Casinoplein (oost). Het was sinds 1835 de locatie van het Gentse Casino of Paleis van Flora.

Op deze terreinen werd de voormalige Provinciale Hogere Arbeidsschool opgetrokken naar ontwerp van architect Valentin Vaerwyck. Vanaf de jaren 1930 werd dit de locatie voor de Gentse Veeartsenijschool, gesticht naar aanleiding van de vernederlandsing van de universiteit.

De eerste dierenklinieken werden in de overdekte ruimten van het Casino ondergebracht en in voorlopige gebouwen in het park. Het onafgewerkte gebouw van de Provinciale Hogere Arbeidsschool, ontworpen door architect Valentijn Vaerwijck in 1929, werd voltooid.

Ingenieur-architect August Desmet, hoogleraar Architectuur en Urbanisme, vervulde de site. Hij opteerde voor afzonderlijke paviljoenen voor de Kliniek van Grote Huisdieren, Kliniek voor Kleine Huisdieren, voor de Instituten voor Pathologie, Farmacodynamica, en Anatomie en Biologie.

¹⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Gentse Veeartsenijschool* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20191> (Geraadpleegd op 03-02-2021)

- Coupure 304-306, Stadswoningen uit het tweede kwart van de 19de eeuw²⁰:
 - × aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed Stadswoning. Deze vaststelling is geldig sinds 14-09-2009

Dubbelhuis van vijf travéeën en drie bouwlagen onder schilddak (pannen), van 1836. Ontpleisterde lijstgevel met heden gecementeerde vensteromlijstingen en arduinen kroonlijsten boven beletagevensters. Rondboogvormige deur en benedenvensters en rechthoekige bovenvensters.

- Onze-Lieve-Vrouw Visitatie²¹:
 - × aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed Instituut Onze-Lieve-Vrouw Visitatie. Deze vaststelling is geldig sinds 14-09-2009

Het betreft hier klooster- en schoolgebouwen ingeplant op het perceel tussen Rasphuisstraat, Coupure Rechts en Theresianenstraat op de plaats van het zogenaamde 'Hof van Plaisance' van de familie Bracq, van 1787. Gesticht in 1854 door kanunnik Bracq, opgetrokken naar ontwerp van van J.A. Scheers in neotraditionele stijl; uitgebreid naar het noorden in aangepaste baksteenstijl in de loop van de 19de en 20ste eeuw. Verschillende bakstenen gebouwen van twee bouwlagen met gesloten zuidelijke en oostelijke straatgevels. Gegroepeerd rondom twee binnenkoeren.

4.3. Interpretatie onderzochte gebieden

De aanvraag tot omgevingsvergunning omvat het noordelijke deel van de Coupure Rechts. Het project omvat de integrale heraanleg van de Coupure Rechts, van Papegaaistraat tot Contributiestraat, en een klein deel van de Contributiestraat (nodig in functie van de vernieuwing van de tramsporen en de aansluiting van de riolering).

Tussen het kanaal Coupure en de bomenrij wordt een zwevend fiets/wandelpad aangelegd dat voor de veiligheid met een haag wordt afgescheiden van het talud. De zone tussen de bomen wordt optimaal heropgewaardeerd als groenzone. Alle parkeerplaatsen worden er gebannen. De rijbaan met trambedding zal iets breder worden en de naastliggende parkeer- en voetpadzone worden als één aansluitend geheel zo goed als gelijkgronds uitgevoerd. Met deze integrale vernieuwing zullen ook de gevaarlijke punten aangepakt worden zoals het kruispunt met de Theresianenstraat.

Het bestaande rioolstelsel wordt vervangen door een gemengd stelsel aangelegd zonder extra uitstroming in de Coupure.

Het projectgebied Coupure Rechts situeert zich in het westen van de historische kernstad. Hoewel de archeologische informatie over dit gebied zeer beperkt is kunnen we op basis van historisch en cartografisch materiaal een duidelijk beeld vormen van het projectgebied.

²⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Stadswoning [online]* <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/20287> (Geraadpleegd op 03-02-2021)

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Instituut Onze-Lieve-Vrouw Visitatie [online]* <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/21034> (Geraadpleegd op 03-02-2021)

De gegevens tonen een in hoofdzaak open ruraal karakter tot aan het graven van de Coupure in de 18de eeuw. Enkel de meest noordelijke zone van het gebied kende bebouwing door de aanwezigheid van de stadsomwalling.

Op basis van het voorliggende bureauonderzoek kunnen we stellen dat eventuele nog aanwezige en relevante archeologische sporen zich kunnen situeren in het noorden, meer bepaald ter hoogte van de Contributiebrug/-straat.

4.4. Verwachting t.o.v. archeologisch erfgoed

Het project Coupure Rechts omvat de totale heraanleg van dit traject inclusief de vervanging van de riolering.

Dit deel van de Coupure Rechts situeert zich slechts gedeeltelijk in een historisch/archeologisch relevant gebied met gekende archeologische sites in de directe omgeving. Op het merendeel van het traject zijn er geen aanwijzingen voor een archeologische site.

Het noordelijk deel van het tracé, ter hoogte van de Contributiebrug/-straat is gekend van postmiddeleeuws kaartmateriaal. Hierop is enerzijds de 14de-eeuwse stadsomwalling zichtbaar, maar ook de calvinistische aanpassing. Na het verdwijnen van deze omwalling en de aanleg van de Coupure, kent deze zone bebouwing afwijkend van de huidige rooilijn.

Het is niet duidelijk wat de bewaringstoestand van het eventuele bodemarchief is, maar op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek in combinatie met de kennis over de geplande werken kunnen we besluiten dat het aangewezen is om in de zone van de Contributiestraat/Waldamkaai een archeologische werfbegeleiding te voorzien.

5. Relevante bibliografie

- BERKERS, M. & STOOPS, G., *Akkerstraat*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2011*, (*Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2 nr. 5), Gent, 2011, p. 11-14.
- BOGAERT, C., LANCLUS, K. & VERBEECK, M., *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Stad Gent, Fusiegemeenten, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 4ND*, Brussel-Gent, 1983.
- CHARLES, L., LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & STEURBAUT, P., *Nieuwewandeling, Spiegelhof*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent, 1997-2008*, (*Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, reeks 2 nr. 2), Gent, 2008, p. 66-67.
- CHARLES, L., LALEMAN, M.C., LIEVOIS, D. & STEURBAUT, P., *Van walsites en speelhoven. Het Vrije van Gent bij Jacques Horenbaert (1619)*, Gent, 2008.
- DESEYN, G., & LALEMAN, M.C., *Begijnhoflaan*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1981, jg. 5 nr. 2, p. 37.
- DE MOOR, G., VERMEIRE, S. & ADAMS, R., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart Gent*, Brussel, 1999.
- GELAUDE, F., *Gent. Rivierduinen en dekzandruggen*, (*Erfgoedmemo*, nr. 44), Gent, 2010.
- JACOBS, P., DE CEUKELAIRE, M., DE BREUCK, W. & DE MOOR, G., *Toelichtingen bij de geologische kaart van België, Vlaams Gewest: kaartblad 22, Gent [1/50 000]*, Brussel, 1996.
- LALEMAN, M.C., DUPONT, G. & STEURBAUT, P., *Kleurrijk. Wynantz & Gent omstreeks 1820*, Gent, 2015.
- LALEMAN, M.C. & RAVESCHOT, P., *Buiten de poorten*, in: *Wat 'n leven binnen die muren! Gent 1100-1350*, Gent, 1986, p. 67-74.
- ROCHTUS, G., VAN WETTER, S. & JANSSENS, D., *Archeologierapport Brugsepoortstraat Gent (Oost-Vlaanderen)*, (*ADEDE Archeologisch rapport*, nr. 131), Gent, 2017 (<https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/7480>).
- STORME, M. (dir.), *De Coupure in Gent. Scheiding en verbinding*, Gent, 2009.
- VAN DE WALLE, R., *Houten gebruiksvoorwerpen in Vlaanderen*, in: *Archaeologia Mediaevalis*, Gent, 1981, nr. 4, p. 8.
- VAN DE WALLE, R., *Bewerkt been, gewei, hoorn en ivoor*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1982, jg. 6 nr. 2, p. 2-36.
- X., *Vondsten bij wegenwerken. Rasphuisstraat*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1979, jg. 3 nr. 1, pp 29-35.
- X., *Rozemarijnbrug*, in: *Stadsarcheologie*, Gent, 1980, jg. 4 nr. 1, p. 43-44.
- www.inventaris.onroerendergoed.be
- www.onroerenderfgoed.be
- www.dov.vlaanderen.be
- <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

Thesaurus

Archeologie: Het bestuderen van overblijfselen en voorwerpen of een ander spoor van menselijk bestaan in het verleden, alsook de bestaansomgeving van de mens, waarvan het behoud en de bestudering bijdragen tot het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de natuurlijke omgeving en ten aanzien waarvan opgravingen, ontdekkingen en andere methoden van onderzoek betreffende de mensheid en haar omgeving betekenisvolle bronnen van informatie zijn.

Archeologienota: Document, opgemaakt op basis van een archeologisch vooronderzoek, met administratieve gegevens, een verslag over de resultaten van het onderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.

Archeologisch onderzoek: Het gebruik van technieken en methoden waarmee archeologische sites, archeologische zones of delen ervan worden opgespoord en onderzocht met inbegrip van archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen.

Bodem: Het bovenste deel van de aardkorst waarin planten kunnen wortelen, samengesteld uit minerale deeltjes en organisch materiaal, inclusief levende organismen. Een bodem ontstaat uit de verweringsproducten van lokale gesteenten of uit afgezette, losse sedimenten.

Bodemstructuur: aggregatietoestand van organische en minerale deeltjes in een sediment tot grotere aggregaten, bepaald door de soort en intensiteit van de onderlinge verbindingen.

Bureauonderzoek: Bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte bouwkundige of archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aan- of afwezigheid, de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit ervan.

Centrale Archeologische Inventaris: Databank die archeologische vondstlocaties en indicatoren daartoe in het Vlaams Gewest in kaart brengt en de beschikbare informatie bundelt (afkorting: CAI).

Historische studie: Historische studie is de studie van historische bronnen, zoals documenten en historisch kaartmateriaal. Bepaalde relictten kunnen in historische bronnen reeds vermeld zijn en op oude kaarten weergegeven zijn. Dit geeft interessante bijkomende informatie omtrent de vondsten en de bewaringstoestand in die periode.

Stadsomwallingen: Een stadsomwalling is het geheel van verdedigingswerken rondom een stad, nl. grachten, wallen, muren, torens, enz..., bedoeld om de stad te beschermen tegen invallen van buitenaf. Tijdens de eerste stadsontwikkelingen bestonden deze stadsomwallingen uit aarden wallen, later werden deze wallen vervangen door stenen muren.

Stadspoorten: Een stadspoort is een versterkte bouwconstructie in een stadsmuur die toegang geeft tot de stad.